

OTDK-DOLGOZAT

2015

**AZ AGRÁRFINANSZÍROZÁS BEMUTATÁSA KÜLÖNÖS
TEKINTETTEL AZ OTP BANK GYAKORLATÁRA**

**INTRODUCTION OF THE AGRICULTURE FINANCING –
ESPECIALLY IN THE PRACTICE OF THE OTP BANK**

Kézirat lezárva: 2013. október 20.

TARTALOMJEGYZÉK

TÁBLÁZAT- ÉS ÁBRAJEGYZÉK	5
BEVEZETÉS	1
1. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS.....	3
1.1 Magyar agrárium bemutatása	3
1.1.1 <i>A mezőgazdaság helyzete</i>	<i>3</i>
1.1.2 <i>Az élelmiszeripar helyzete.....</i>	<i>7</i>
1.2 A magyar bankrendszer	10
1.3 Az Agrárfinanszírozás sajátosságai	12
1.4 Mezőgazdaság finanszírozási sajátosságai.....	12
1.5 Élelmiszeripar finanszírozási sajátosságai	16
1.6 Hiteltípusok	17
1.6.1 <i>Folyószámlahitelek</i>	<i>18</i>
1.6.2 <i>Éven belüli forgóeszköz hitelek.....</i>	<i>18</i>
1.6.3 <i>Beruházási és fejlesztési hitelek</i>	<i>19</i>
1.6.4 <i>Széchenyi Kártya.....</i>	<i>20</i>
2. ANYAG ÉS MÓDSZER	21
2.1 Az OTP Bank Nyrt. bemutatása.....	22
2.2 Ingatlan Kisvállalkozási és Agrár Divízió	24
2.3 Az Agrárágazati igazgatóság kialakulása, feladatköre	26
2.4 Hitelezés folyamata	28
2.5 Hitelkonstrukciók	30
3. A FINANSZÍROZHATÓSÁGOT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK FELTÁRÁSA.....	35
3.1 Adatelemzés	35
3.1.1 <i>Finanszírozási piac alakulása</i>	<i>35</i>
3.1.2 <i>Az agrárium hitelállományának alakulása</i>	<i>36</i>
3.1.3 <i>A kettős könyvvitelt vezető mezőgazdasági és élelmiszeripari társas vállalkozások mérlegadatainak elemzése.....</i>	<i>38</i>

3.2	Interjúk	42
3.3	Közös Agrárpolitika finanszírozásra gyakorolt hatása.....	47
4.	KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK	51
5.	ÖSSZEFOGLALÁS	54
6.	IRODALOMJEGYZÉK.....	56

TÁBLÁZAT- ÉS ÁBRAJEGYZÉK

1. táblázat: Az agrárgazdaság aránya a nemzetgazdaságban	4
2. táblázat: Az élelmiszeripari termelés és értékesítés	10
3. táblázat: A kettős könyvvitelt vezető mezőgazdasági és élelmiszeripari vállalkozások összesített mérlegadatai	45
1. ábra: A mezőgazdaság teljes bruttó kibocsátásának megoszlása	5
2. ábra: Az agrár-külkereskedelem alakulása	5
3. ábra: A magyar mezőgazdasági és élelmiszeripari külkereskedelmi egyenleg az egyes összetevők szerinti bontásban.....	6
4. ábra: Az agrár- és vidékfejlesztési támogatások alakulása finanszírozási formánként..	13
5. ábra: OTP Termőföld értéktérkép	14
6. ábra: Kibocsátott közraktári jegyek értékének alakulása	15
7. ábra: Az OTP Bank logói a XX. század közepétől napjainkig.....	22
8. ábra: Mérlegfőösszeg 2013. március végén a régiós bankoknál (Mrd Ft)	23
9. ábra: Az OTB Bank Nyrt. szervezeti felépítése	24
10. ábra: Az Ingatlan, Kisvállalkozási, és Agrár Divízió szervezeti felépítése.....	25
11. ábra: A hitelezés folyamata	29
12. ábra: A mezőgazdaság finanszírozóinak megoszlása.....	35
13. ábra. Az agrárium hitelállományának alakulása.....	36
14. ábra: Az idegentőke-szerkezet változása a társas vállalkozások körében (milliárd HUF).....	38

BEVEZETÉS

Dolgozatom átfogó célja, bemutatni az élelmiszeripar és mezőgazdaság jelenlegi pénzügyi helyzetét, finanszírozásának struktúráját, valamint a finanszírozási csatornák közül részletesebben foglalkozni a bank szektor forrásbiztosításának jelentőségével.

Az agrárium finanszírozása köztudottan számos problémával küzd. Az egyes alágazatok alacsony jövedelmezősége miatt az ágazatnak magas szintű idegentőke-finanszírozást amellet kell igényelnie, hogy bevételei is szezonálisan képződnek.

Termelési sajátosságaiból adódóan a szektorban tevékenykedő vállalkozások gyakran nem képesek megfelelni azoknak a követelményeknek, melyeket a forrásnyújtó pénzintézetek támasztanak.

Gyakorlati helyem, az OTP Bank Nyrt. lehetővé tette, hogy megismerhessem a terület sajátosságait, az ott dolgozók véleményét, valamint azt, hogy hazánk legnagyobb kereskedelmi bankja milyen termékeket kínál az agrárium pénzügyi problémáinak orvoslására.

Így dolgozatom kutatási módszertanát, a témában jártas, ám más-más területen dolgozó szakértők személyes véleményére és tapasztalatára alapoztam, melyeket az eddigi kutatásokkal és statisztikákkal vetek össze.

Munkám során minden válasz közelebb vitt ahhoz, hogy megértssem, átlássam a bank működését, a hitelezés folyamatát, s a különböző agráriumra szabott hitelkonstrukciókat.

A kérdéskör pedig, ami foglalkoztat, és amelyre a választ keresem a dolgozat megírása során az az, hogy melyek azok a tényezők, melyek nehezítik az agrárium finanszírozhatóságát, mire lenne szükség ahhoz, hogy a banki szféra számára hitelképesebbek legyenek az agrárvállalkozások valamint hogy, az OTP Bank Nyrt. milyen lehetőségeket kínál számukra, pénzügyi gondjaik megoldására.

Dolgozatom elkészítése során igyekeztem feltérképezni azokat a makro- és mikrokörnyezeti tényezőket, melyek a finanszírozásban szerepet játszhatnak.

A szakirodalmi áttekintés című fejezetben így bemutatom agráriumunk jelenlegi nemzetgazdaságban betöltött helyzetét, a bankrendszer kialakulását, majd a vállalkozások által felvethető hiteltípusokat. Majd ismertetem az OTP Bank hitelezési folyamatát, hitelkonstrukcióit.

Kérdéseim megválaszolásának egyik módszereként szekunder adatgyűjtést végeztem, melyeket az Anyag és módszer részben részletesen elemzek. Az általam felhasznált adatok leginkább a Magyar Nemzeti Bank, a Nemzeti Adó és Vámhivatal valamint az Agrárkutató Intézet kiadványából, weboldaláról származnak.

Ezek mellett bemutatom a Közös Agrárpolitika 2014-től aktuális főbb változásait, melyek megvalósulása változásokat idézhet elő a finanszírozás területén is.

Lehetőségem nyílt interjút készíteni a témában kompetens négy szakértővel: Szabó Istvánnal az OTP Bank Nyrt. Agrárágazati Igazgatóságának igazgatójával, Lovászi Gáborral az Agrárágazati Igazgatóság Termékfejlesztési főosztályának főosztályvezetőjével, Lámfalusi Ibolyával az Agrárgazdasági Kutató Intézet Pénzügypolitikai osztály osztályvezetőjével, valamint Kapronczai Istvánnal az Agrárgazdasági Kutató Intézet főigazgatójával, akik nagyban segítették munkámat.

1. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

1.1 MAGYAR AGRÁRIUM BEMUTATÁSA

1.1.1 A mezőgazdaság helyzete

Hazánkban a mezőgazdaság a kezdetektől fogva meghatározó szerepet tölt be a gazdaság életében. Bár a rendszerváltás alapvető szervezeti és szerkezeti változásokat hozott számára, domináns szerepét a mai napig megtartotta. Jövedelemtermelő képessége mellett, tényleges társadalmi fontossága is vitathatatlan, hiszen a lakosság élelmiszerellátásában valamint a vidék népességének megtartásában kulcsfontosságú szerepet tölt be (Központi Statisztikai Hivatal, 2008).

Funkciói a következőkben foglalhatók össze:

- Élelmiszer- valamint nyersanyagelőállítás s ezzel együtt az élelmiszerbiztonság garantálása,
- Takarmánytermelés,
- A megújítható nyersanyagok termelése az ipar és az energiaszektor számára,
- Környezetvédelem, természetvédelem,
- A táj kultúrállapotának fenntartása, a társadalom számára, a természet közeli állapot biztosítása,
- A vidéki foglalkoztatás, a vidéki értékek, életstílusok és kulturális értékek megőrzése, általános kulturális és gazdasági színvonalának a javítása.

A mezőgazdaság multifunkcionális jellege tehát nem kérdéses. Egy másik oldalról közelítve viszont nem csak az alapvető feladatai miatt tekinthető kulcsfontosságúnak.

A mezőgazdaságot nem csak az élelmiszer termelés vonatkozásában nevezhetjük kulcságazatnak, hanem kibocsátási és ráfordítási kapcsolatai miatt is. Ha a szektor input oldalát vizsgáljuk, meghatározó a vegyipar és gépipar szerepe (például a műtrágyák, növényvédőszer felhasználása kiemelt fontosságú az ágazat számára), kibocsátási kapcsolataiban pedig egyértelműen az élelmiszeripar számára történő alapanyag termelő tevékenysége a meghatározó. (Villányi & Vasa, 2007)

A hazai kedvező agrárpotenciált jelzi, hogy a 2012-ben regisztrált 5,3 millió hektáros mezőgazdasági terület – főleg a korábbi nyilvántartások korrekciója következtében - számottevően csökkent: a rendszerváltás idején még közel 6,5 millió hektár volt, de még így is valamivel több, mint hattizedét teszi ki az ország teljes területének. A termőterületek

arányát nézve elmondható, hogy jóval jobbak az adottságaink, mint más európai országoknak. (Központi Statisztikai Hivatal, 2012)

Mezőgazdaságunk nemzetgazdasági szerepe csökkenő tendenciát mutat, ezt a csökkenést viszont tekinthetjük a társadalmi- és gazdasági fejlődés velejárójának is. Míg 2001-ben, a KSH adatai alapján a bruttó hazai termék termeléséhez 5,7 százalékkal járult hozzá, ez az érték a 2012-es előzetes adatok alapján 3,8 százalékot mutat.

Elméleti síkról közelítve egy fejlett vagy közepesen fejlett társadalomban a mezőgazdaság nem lehet húzóágazat mivel ezekben az országokban megnövekedett az ipari és szolgáltató szektor teljesítménye és aránya. Sikerágazat viszont, annál inkább. (Kapronczai, 2011)

1. táblázat: Az agrárgazdaság aránya a nemzetgazdaságban

Az agrárgazdaság aránya a nemzetgazdaságban											
A mezőgazdaság részaránya				Az élelmiszeripar részaránya			Élelmiszer, ital, dohány részaránya		Agrártermékek	Fogyasztói árindex előző év = 100	
Év	foglalkoztatásban, (%)	bruttó hazai termék (GDP) termelésben	beruházásban (%)	foglalkoztatásban, (%)	bruttó hazai termék (GDP) termelésben	beruházásban	fogyasztásban	exportban	külkereskedelmi forgalmának egyenlege, (mrd Ft)	élelmiszer	összesen
2008	4,4	3,4	4,7	3,3	2,2	1,8	24,8	7,9	483,6	110,2	106,1
2009	4,6	3	5,6	3,5	2,5	1,9	24,6	8,6	486	104,4	104,2
2010	4,5	3	4,8	3,3	2,4	2,2	24	8,2	587,3	103,2	104,9
2011	4,9	3,8	5,6	3,3	2,3	2,5	24,5	9	770,1	106,6	103,9
2012	5,2	3,2	5,8	3,3	-	2,5	-	10,1	1043,5	105,9	105,7

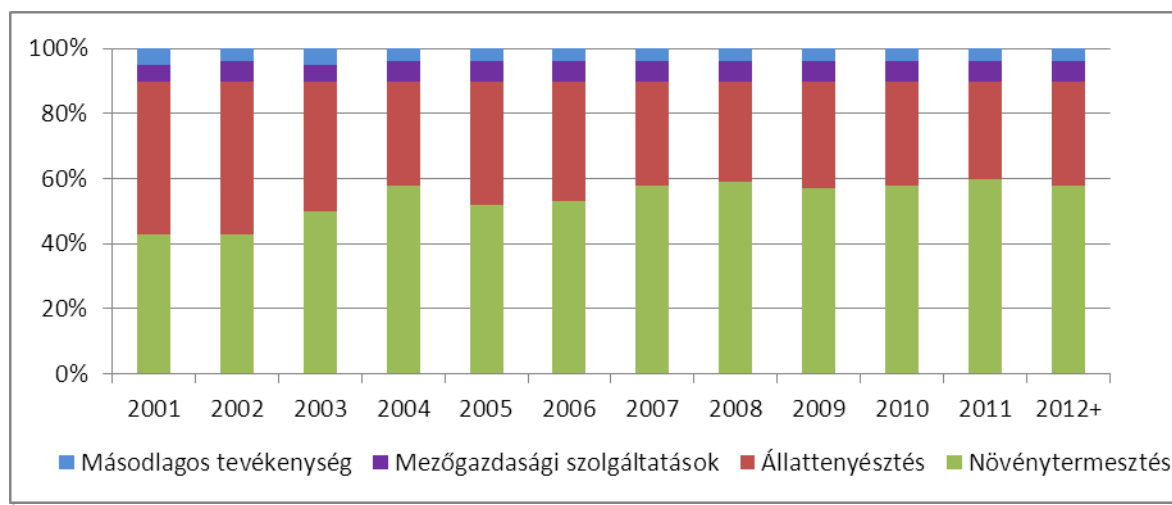
Forrás KSH, 2012.

Két legfontosabb ágazata a növénytermesztés és az állattenyésztés melyek egymáshoz viszonyított aránya változó képet mutat az elmúlt tíz év adataihoz képest. A növénytermesztés részarányának növekedése többek között hazánk kedvező adottságainak valamint a növénytermesztési ágazat kiemelt uniós támogatásának köszönhető.

Bár a termelés korszerűsödése valamint a területalapú támogatások növelték az ágazat jövedelemtermelését, az átlaghozamok még így is elmaradnak a nyugat európai versenytársakétól. (OTP Bank Nyrt., 2013)

Komparatív előnyünk a növénytermesztés területén szinte közismert, elsősorban a művelhető területek magas arányában a napsütéses órák kedvező számában, valamint a csernozjom és barnaerdő-talajtípusok magas arányában mutatkozik meg.

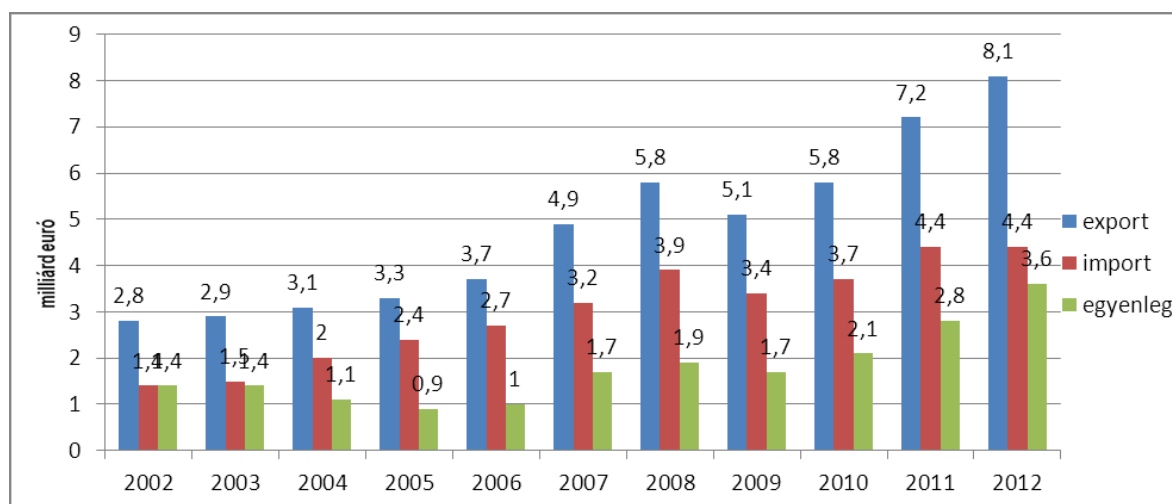
Az állattenyésztés volumene a növénytermesztés növekedésével egy időben láthatóan csökkent. (Villányi & Vasa, 2007)

2. ábra: A mezőgazdaság teljes bruttó kibocsátásának megoszlása

Forrás: KSH, 2013.

A harmadik ábra az agrárium külkereskedelmét szemléleti. Látható, hogy a 2011. évben az agrár külkereskedelmi mérleg az eddigi legnagyobb export aktívumot érte el, 2,8 milliárd euró összeggel. A 2009-es évet leszámítva agrárexportunk 2002 óta szinte folyamatosan emelkedik. Ennek a dinamikus emelkedésnek köszönhetően, 2012-re két és félszeresére emelkedett. A 2009-ben tapasztalt csökkenés többek között betudható a 2008-as világgazdasági válság egyik következményének is.

3. ábra: Az agrár-külkereskedelem alakulása

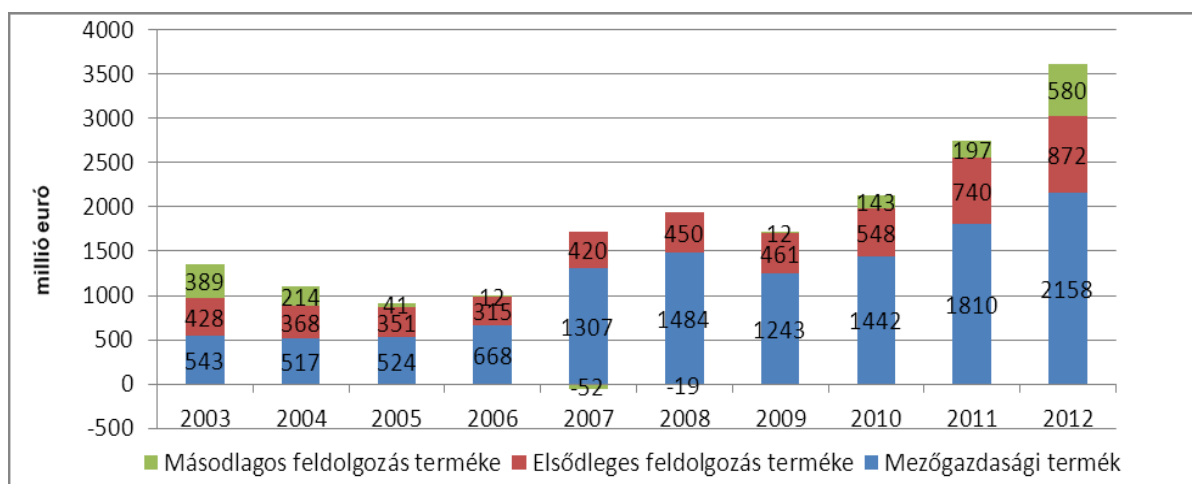
Forrás: Agrárgazdasági Kutató Intézet, 2013.

¹ „2012+” : A KSH előzetes adatai alapján

Össességében elmondható, hogy az EU-hoz való csatlakozásunk óta, külkereskedelmi mérlegünk pozitív képet mutat.. (J/9230. számú jelentés az agrárgazdaság 2011. évi helyzetéről, 2012)

Dicséretes, hogy a mezőgazdasági külkereskedelmi egyenleg minden évben pozitív, viszont gazdasági oldalról kritikus képet mutat az, hogy a legkisebb haszonkulccsal rendelkező termékek kerültek nagyobb mértékben kivitelre. Ugyanakkor a behozatalban a magas hozzáadott értékű termékek vannak túlsúlyban. Ez a mezőgazdaság egyik súlyos problémája, hiszen az alapanyagok exportjával egyúttal jövedelmet és munkalehetőséget viszünk ki az országból.

Ezt a problémát szemlélteti a negyedik ábra. A külkereskedelmi egyenleg összetevők szerinti bontásában megfigyelhető, hogy a legnagyobb aránnyal az alapanyagok és elsődleges feldolgozottságú termékek részesednek.

4. ábra: A magyar mezőgazdasági és élelmiszeripari külkereskedelmi egyenleg az egyes összetevők szerinti bontásban

Forrás: Agrárgazdasági Kutató Intézet, 2013.

Ezáltal az élelmiszeripar egyik fontos kihívása többek között az is, hogy az élelmiszerláncban a folyamatok és kapcsolatok rendszerének optimalizálásával a lehető legmagasabb hozzáadott értéket állítsa elő itthon, növelve a magyar ellátásban a hazai előállítású termékek és szolgáltatások részarányát, valamint a magas értékű termékek exportját. (Vidékfejlesztési Minisztérium, 2013)

Ahhoz, hogy átfogó képet kaphassunk a magyar mezőgazdaság helyzetéről, említést kell tennünk az ágazatban foglalkoztatottak számának alakulásáról is. A társadalmi-gazdasági fejlődésnek velejárója, hogy az iparosodás hatására a mezőgazdaság munkaerő-feleslege átlép a gazdaság egyéb ágazataiba. Így történt ez hazánkban is, hiszen az 1950 –

es évek után kezdődő iparosítás hatására a mezőgazdasági népesség 1970-re már kevesebb, mint 2 millió fő alá csökkent. (Villányi & Vasa, 2007)

Ez a tendencia az adatok alapján napjainkban sem mutat eltérő képet. Mint az első táblázatban is láthatjuk a jelenlegi foglalkoztatottsági szint 5,2 %, mely a 2004-es EU csatlakozásunk évéhez viszonyítva visszaesést mutat. Ahogy azt a KSH mezőgazdasági kiadványában is olvashatjuk, a mezőgazdasági munkaerőt a gyengeségek kategóriájába sorolták egyrészt a jellemző elöregedés valamint szakmai utánpótlás hiánya miatt. (Központi Statisztikai Hivatal, 2008)

Összességében tehát levonható az a konklúzió, hogy bár országunk adottságai lehetővé tennék, hogy mezőgazdaságunk az egyik legversenyképesebb ágazatunk legyen, tényleges gazdasági helyzetében, fejlettségében ez mégsem tükröződik.

1.1.2 Az élelmiszeripar helyzete

Mivel hazánk adottságai a mezőgazdasági termelést tekintve kiemelkedőek, különösen fontos, hogy termékei minél nagyobb hozzáadott értékkel kerüljenek értékesítésre.

Az ágazat elsődleges feladata a lakosság biztonságos, jó minőségű, egészséges élelmiszerrel történő ellátása, emellett a fenntartható termelés kivitelezése, illetve a termelés során fontos figyelmet kell fordítani a környezetmegőrzésre is (pl. üvegházgáz kibocsátás, energiahatékonyság, vízgazdálkodás). Különösen fontos szerepet játszik a vidéki foglalkoztatásban, ezáltal a népességmegtartásban. Bár az élelmiszeripari foglalkoztatottak létszáma évről-évre csökken, a feldolgozó-ipari ágazatok között a második legnagyobb foglalkoztató. (Vidékfejlesztési Minisztérium, 2013)

A XX. század folyamán olyan élelmiszeriparral rendelkezünk, amely a belföldi felvevő piacot is meghaladó mennyiségű terméket volt képes előállítani. Ebben meghatározó szerepet játszott az is, hogy működését egy olyan mezőgazdaság támasztotta alá mely képes volt kielégíteni minőségi és mennyiségi igényeit.

A rendszerváltás után a mezőgazdaságban bekövetkező tulajdonváltozások hatására megbomlottak azok az együttműködési, vertikális kapcsolatok, melyek kölcsönös előnyöket jelentettek a termékpályák szereplői számára. Az élelmiszer termékpályán való együttműködés tehát alábbhagyott, amely a pénzhiány valamint az élelmiszerfogyasztás csökkenésének együttes megjelenésével válságos helyzetbe sodorta élelmiszeriparunkat.

Bár az Európai Unióhoz való csatlakozásunk után a tagországok piacai is megnyíltak előttünk, ez sem hozott fellendülést. A szektor hazai beszállítói pozíciója csökkent, különösen a többi új csatlakozó tagállamból származó import térnyerésével szemben.

További kihívást jelent az is, hogy az Európai Unió Közös Agrárpolitikája csupán a mezőgazdasági termelés szabályozásának és támogatásának lehetőségeivel foglalkozik. Így az élelmiszeripar kiszorult a kedvezményezett köréből, mivel a Közös Agrárpolitika versenyszféra részének tekinti, kiemelten nem támogatja (Kapronczai, 2011)

Az első ábra az élelmiszeripar nemzetgazdaságban betöltött szerepét is szemlélteti. Látható, hogy a GDP-hez való hozzájárulása 2012-ben 2,3 % körül alakult, s ez az érték az elmúlt évekhez viszonyítva stagnálást mutat.

Az élelmiszer-feldolgozó ipar nemzetgazdasági jelentőségét pusztán a GDP termelésből való részesedéshez köthető számokkal nem elég értelmezni. Tekintettel az ágazat élelmezésbiztonságban betöltött szerepére, valamint arra a tényre, hogy az ágazat a mezőgazdasági alapanyag termelés legnagyobb felvevő piaca, az élelmiszer-feldolgozás stratégiai jelentőségű ágazat. (Vidékfejlesztési Minisztérium, 2013)

A 2008-2010-es években tapasztalható fellendülés valószínűleg az élelmiszer-árrobbanásnak köszönhető, valamint a másik ok feltehetően a pénzpiaci válság volt. Míg a többi ágazat teljesítménye csökkent, a rugalmatlan élelmiszerkereslet következtében, az élelmiszergazdaságé nőtt.

Nemzetgazdasági szerepe tulajdonképpen stagnál, viszont ha megvizsgáljuk az ágazatra vonatkozó termelési érték volumeneket, egészen 2010-ig csökkenő tendenciát láthatunk. Ez annak köszönhető, hogy a meghatározó szakágazatok többségében – különösen az édesség- és cukorgyártás, a sörgyártás, húsfeldolgozás valamint gyümölcs és zöldségfeldolgozás esetében drasztikus volt a termelés visszaesése. (Kapronczai, 2011)

Az élelmiszeripar helyzete 2011-ben továbbra is kritikus maradt, különösen a hús-, tej- és malomiparban. A húsipar helyzete továbbra sem mutat javulást, melynek egyik oka, hogy az ipar önköltségének 65%-át teszi ki az alapanyag. Így a fogyasztók árérzékenysége miatt a húsipar termékkereslete továbbra is az olcsóbb árfekvésűek irányába tart.

Az ágazat másik fő problémája, hogy a horizontális és vertikális integráció hiányából adódóan nem áll olyan gazdasági fejlettségi szinten, hogy képes legyen felvenni a versenyt más Uniós tagországokkal. (OTP Bank Nyrt., 2013)

A 2. táblázat szemlélteti az ágazat termelési értékeinek folyó áron számított változását, melynek csökkenése az elmúlt években lassuló tendenciát mutatott.

Az értékek alakulása - megtörve az előző év tendenciáit - a 2010-es évtől kedvezőbb képet mutat, hiszen kezdetét vette egy lassú növekedési folyamat. (Vidékfejlesztési Minisztérium, 2012)

2. táblázat: Az élelmiszeripari termelés és értékesítés (milliárd Ft/ százalék)

Megnevezés	2008	2009	2010	2011	2012
Termelési érték folyó áron	2103,6	2070,4	2031,6	2285	2524,1
Termelési érték volumenváltozása	-6,70%	-2%	-0,70%	3,10%	4,40%
Belföldi értékesítés folyó áron	1539,4	1463,1	1415,3	1493,7	1594,7
Belföldi értékesítés volumenváltozása	-8,30%	-4,60%	-2,20%	-2,50%	1,30%
Exportértékesítés folyó áron	571	614,5	649,9	769,8	907,9
Exportértékesítés volumenváltozása	-1,10%	4,80%	7,80%	6,70%	10,40%
Összes értékesítés folyó áron	2110,4	2077,6	2065,3	2263,5	2502,6
Összes értékesítés volumenváltozása	-6,50%	-2%	0,70%	0,40%	4,50%

Forrás: Vidékfejlesztési Minisztérium, 2012.

A 2010-es évig a termelési érték volumenváltozása negatív értéket mutat, köszönhetően az ágazat erős eladósodottságának, és az ezzel járó jelentős kamat- és törlesztő kiadásoknak. (Vidékfejlesztési Minisztérium, 2013)

Élelmiszeriparunk jelentőségét mutatja, hogy amennyiben korszerű, versenyképes termékeket képes előállítani, akkor a mezőgazdaság legnagyobb fizetőképes vevője lehet. Ez napjainkra egyre kevésbé teljesül, állapota, működési mechanizmusa, főleg tőke-ellátottsága inkább gátja a mezőgazdasági fejlődésnek, mintsem húzóereje. (OTP Bank Nyrt., 2013)

1.2 A MAGYAR BANKRENDSZER

Bankrendszer alatt egy ország bankjainak és a rájuk vonatkozó szabályoknak az összességét értjük.

Alapvetően kétféle bankrendszerrel beszélhetünk, létezik az egyszintű illetve a kétszintű bankrendszer.

Az egyszintű bankrendszer jellemzője, hogy egy központi bank látja el a jegybank, valamint a kereskedelmi bankok feladatköreit. Tehát amellett, hogy közvetlen kapcsolatban áll a gazdálkodó szervezetekkel, foglalkozik többek között a készpénz kibocsátással valamint a monetáris politika megvalósításával is. (Széles, 2013.)

Ezzel ellentétben, a kétszintű bankrendszer működési alapelve, hogy a központi jegybank kizárólag a kereskedelmi bankokkal érintkezik, vagyis a vállalatok számára banki tevékenységet nem folytat, míg a kereskedelmi bankok a vállalatok és lakossági ügyfelek pénzügyeit intézik. (Solt, 2006)

A központi bankok működési formája általában részvénytársaság, melynek részvényei állami kézben találhatók. Méltán nevezik „bankok bankjának”, hiszen befolyással bír az adott ország pénzügyi rendszerének működésére, felügyeli az ország valutájának értékállóságát, s biztosítja fizetőképességét.

Emellett főbb funkciói közé tartozik a bankjegy-kibocsátási tevékenysége, valamint számlavezetési szolgáltatások nyújtása a kereskedelmi bankok számára.

A kereskedelmi bankok tevékenysége tulajdonképpen a pénzügyi közvetítés lebonyolítása, a megtakarítók és a megtakarítások felhasználói közötti kapcsolat létrehozása köré szerveződik. (Magyar, 2001)

Magyarországon a 20. századra már kiépült a jelentős nemzetközi kapcsolatokkal rendelkező kétszintű bankrendszer.

Megtalálhatóak voltak a klasszikus kereskedelmi banki funkciókat ellátó pénzügyintézetek, továbbá a takarékpénztárak, a hitelszövetkezetek, valamint földhitelintézetek melyeknek száma a század elején dinamikusán nőtt. (Kollega, 1996-2000)

A Magyar Nemzeti Bank részvénytársasági formában 1924. június 24-én kezdte meg működését. Önálló jegybankunk foglalkozott az állami számlák vezetésével, valamint az államadósság kezelésével is. Az első világháborút követően stabilizálta az inflálódot koronát, majd kibocsátotta az új valutát, a pengőt.

1947-ben a forint megjelenését követően a bankrendszert rövid idő alatt átalakították, s a kereskedelmi bankok valamint takarékpénztárak felszámolásával egyszintűvé tették a bankrendszert.

A Magyar Nemzeti Bank 1948 második felétől a jegybanki hatáskörök mellett kapcsolatban állt a gazdálkodást folytató alanyokkal is. Mint államosított központi bank, irányítása kormányzati fennhatóság alá került. (Magyar Nemzeti Bank, 2013)

Működését a szigorú központosítás, a közvetlen állami irányítás, valamint a Pénzügyminisztérium szoros felügyelete és rendszeres beavatkozása jellemezte.

Az egyszintű bankrendszer egészen 1987-ig állt fent. Ebben az évben a politikai döntést követően a bankrendszer formálisan is kétszintűvé vált, s ezáltal a bankrendszert a mai napig a jegybank és a kereskedelmi bankok alkotják (Kollega, 1996-2000)

A bankrendszer kétszintűvé válásával a Magyar Nemzeti Bank hitelezési részlegeiből három kereskedelmi bank jött létre: a Magyar Hitelbank, a Budapest Bank és az Országos Kereskedelmi és Hitelbank. Az agrárium finanszírozásával főként, a legutóbbi foglalkozott. Mellettük működött még az akkoriban csak lakossági banki funkciót betöltő Országos Takarékpénztár és a külkereskedelem finanszírozásával foglalkozó Magyar Külkereskedelmi Bank.

1995-1996-ban a bankrendszer üzleti aktivitásának eredményeként, fellendültek a külföldi részvétellel történő bankalapítások.

A nagyobb vállalkozói ügyfelek körében elterjedt a szindikált hitelek nyújtása. S mivel a vállalati piacon igen éles verseny alakult ki, a bankok jelentős része, a lakossági piac felé fordult. Így a lakossági üzletágban az OTP piaci részarányának lassú csökkenése figyelhető meg. (Magyar Nemzeti Bank, 1998)

Napjainkban az agrárfinanszírozásban jeleskedő pénzintézetek közül első a Magyar Fejlesztési Bank, mely elsősorban refinanszíroz. Agrárcélú hitelprogramjai részben az évek során keletkezett speciális agrárgondok orvoslására, részben a szféra általános támogatására születtek. A piaci információk szerint a Kereskedelmi és Hitelbank szerepel a piaci részesedés nagyságrendje szerinti második helyen, majd az OTP Bank a második az agrárhitelezés terén. Mellettük a Budapest Bank, a CIB Bank, a Magyar Kereskedelmi Bank illetve az UniCredit Bank nyújt speciális konstrukciókat agráriumunk számára.

1.3 AZ AGRÁRFINANSZÍROZÁS SAJÁTOSSÁGAI

A finanszírozás a tőke megszerzési formáinak közös neve, függetlenül attól, hogy milyen formában szerezzük meg, illetve milyen célra fordítjuk. A vállalkozások finanszírozása tulajdonképpen a tőkeszükséglet folyamatos biztosítása. A tőke megszerzése szempontjából megkülönböztetünk olyan forrásokat, melyeket a vállalkozás saját nyeresége tevékenységének gazdasági eredménye (belső forrás) valamint olyan forrásokat, melyeket valamilyen egyéb módon kell megszereznie (külső forrás). (Rák, 2008)

Az agrárszektor sajátosságaiból adódóan a többi nemzetgazdasági ágazattól eltérő finanszírozási megoldásokat igényel.

Ezek az eltérő sajátosságok a finanszírozás oldaláról, a következőkben foglalhatók össze:

- A számottevő tőkeigény, alacsony jövedelmezőséggel és lassú tőkemegtérüléssel jelentkezik.
- A termék-előállítás folyamatának hosszú időtartamából adódóan a bevételek és kiadások időben távol esnek egymástól. Ebből következően a hiteltörlesztés is később kezdődhet.
- A termőföld kulcsszerepe hosszú tőkelekötési igényt eredményez

(Bíró, 2009)

Az agrárium finanszírozása három módon történhet: saját tőke felhasználásával, hitelezéssel, valamint támogatásokkal.

Ahhoz, hogy az agrárium finanszírozásáról átfogó képet kaphassunk, beszélnünk kell a szektor atipikus sajátosságairól.

1.4 MEZŐGAZDASÁG FINANSZÍROZÁSI SAJÁTOSSÁGAI

Mivel a mezőgazdasági termelés biológiai szereplőkön keresztül valósul meg, egyik jellemző sajátossága a termék-előállítás folyamatának hosszú időtartama, s ebből következően ciklikussága. Ez a tény a vállalkozások likviditásában játszik szerepet, hiszen a mezőgazdasági üzemek több hónapos vagy éves ciklikusságot mutatnak a termék-előállítás tekintetében. (Villányi & Vasa, 2007)

Ciklikusságából következik tehát, hogy a termék előállítása, vagyis az előállítási költségek felmerülése valamint az értékesítés és vételár befolyása között gyakran több hónap is eltelhet. Az időjárás és egyéb kontrollálhatatlan tényezők miatt bizonytalan, hogy a ráfordítások adott kombinációja mekkora mennyiségű és milyen minőségű hozamot produkál. Így döntéseiket jóval azelőtt kell meghozni, hogy kimenetük ismertté válna. A mezőgazdaság kockázata értelemszerűen tehát nagyobbak mondható, mint számos más ágazaté. (Kovács, 2009)

Mivel a mezőgazdaságra jellemző az általános tőkehiány, az ilyen jellegű likviditási szükségleteik fedezésére szolgál a forgóeszközhitel, mely lényegében nem más, mint az adós közeljövőbeli árbevételeinek a bank által történő megelőlegezése. (Nemzeti Bankárképző Központ, 2010)

Egy másik oldalról közelítve levonható a konzekvencia, hogy a beruházások, forgóeszközök megtérülési ideje- az iparágak többségéhez képest – lényegesen hosszabb. Ezek a tulajdonságok a hitelek lejáratí idejének, a kamatláb nagyságának, az adóztatásnak velejáró befolyásoló tényezői. Az ágazat szezonális bevételeire nyújthat segítséget valamelyest az Unió támogatások folyósítása is. (Villányi & Vasa, 2007)

A támogatások jelenléte szintén egyedi jellemző a mezőgazdasági ágazatban, hiszen más iparágnál a termeléshez történő ilyen típusú anyagi hozzájárulás nem tapasztalható. Nem csak a gazdálkodó számára jelent biztos forrást, hanem a bankok számára is egyaránt biztos fedezet.

5. ábra: Az agrár- és vidékfejlesztési támogatások alakulása finanszírozási formánként

Forrás Saját szerkesztés, az AKI Pénzügyi hírlevele alapján, 2013.

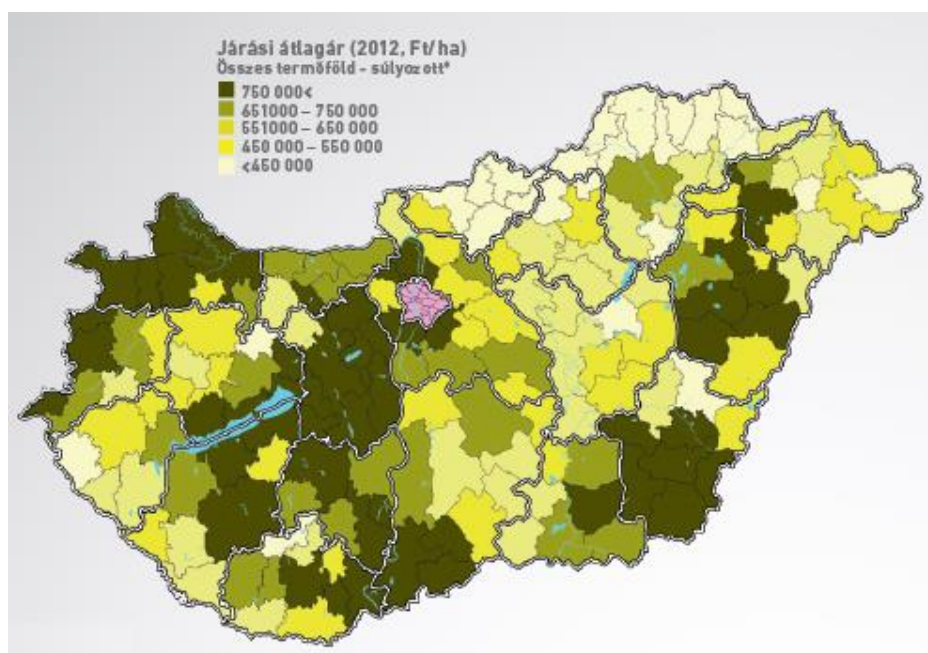
Ennek okán hozta létre az OTP a támogatás-előfinanszírozási hitelkonstrukcióit, melynek segítségével a - gazda többféle mezőgazdasági és vidékfejlesztési támogatás 70-80%-ához hónapokkal korábban hozzájuthat. Az elmúlt években nyújtott támogatások alakulását az 5. ábra mutatja be, melyen megfigyelhető, hogy a legkisebb aránnyal a nemzeti támogatások részesednek.

Az előzőeken kívül mezőgazdasági termék-előállításban további sajátosságának tekinthető a termőföld szerepe is, hiszen mint termelési tényező fedezeti oldalról kerül a finanszírozás rendszerébe.

Tulajdonképpen egy olyan befektetett tárgyi eszközt jelent, amely számviteli szempontból nézve nem amortizálódik, s magas gazdasági értéke van.

Emellett örökéletű, ráadásul támogatást nyer általa a gazda, így folyamatos vagyoni nyereséget hoz. (Kostyál et al., 2000)

A termőföld értéktérképet a 6. ábra szemlélteti, melyen láthatjuk, hogy az egyes járásokban, az adóhivaltól megszerzett valós forgalmi adatok alapján milyen átlagárakon történt a termőföldek vétele.

6. ábra: OTP Termőföld értéktérkép

Forrás OTP Jelzálogbank, 2013.

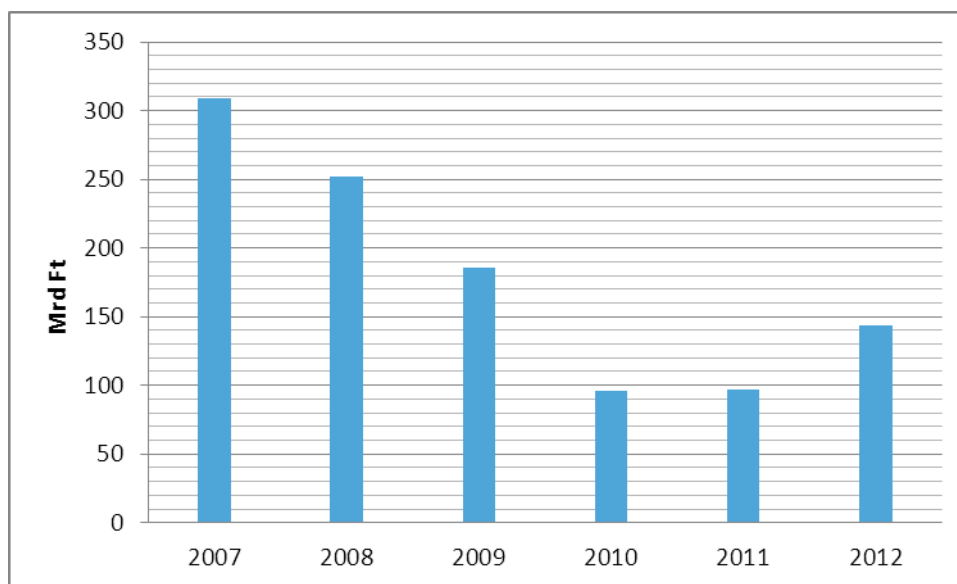
A térkép alapján elmondható, hogy a legolcsóbb földterületek Heves, Nógrád valamint Borsod-Abaúj Zemplén megyében találhatók. A kedvező természeti és talajadottságokkal rendelkező területek leginkább a Dél-Alföldön, a Közép-Dunántúlon valamint az Észak-nyugati országrészekén vannak. Az adatok alapján elmondható, hogy

megyei szinten két és félszeres az árkülönbség a legolcsóbb (Nógrád, 334 ezer Ft/ha) és legdrágább (Győr-Moson-Sopron, 836 ezer Ft/ha) területi egység között. (OTP Jelzálogbank, 2013)

Az agrárszektor esetében sajátos szerepet játszanak a közraktárak is. Más vállalati szektorra általában nem jellemző, hogy termékét beraktároznák és ez által forgatható értékpapírt bocsátanak ki. A közraktározást főként a mezőgazdaság szezonalitása hívta életre, hiszen elmondható, hogy míg a betakarítás egy évben csak egyszer történik, a termények felhasználása valamint a költségek megjelenése egész évben jellemző. A közraktári hitelezés funkciója igazából a likviditásnövelésben van, hiszen a letevő még azelőtt hozzájut az áruja értékéhez, mielőtt azt eladná. (Kemény, 2010)

A kibocsátott közraktárjegyek értéke, ahogy azt a 7. ábra is mutatja korábban nagyobb volt, napjainkra viszont - a tavalyi év kivételével – az értékek éves bontásában csökkenő tendencia figyelhető meg.

A Magyar Kereskedelmi Engedélyezési Hivatal adatai alapján a forgalomcsökkenés tendenciája 2012-ben viszont megfordult, hiszen ebben az évben a kibocsátott közraktár jegyek értéke 144 milliárd forint volt. Ennek oka, az új közraktárjegyek kibocsátása mellett valószínűleg, a meglévő állomány (leginkább gabona) felértékelődésének is betudható. (Magyar Kereskedelmi Engedélyezési Hivatal)

7. ábra: Kibocsátott közraktári jegyek értékének alakulása

Forrás: Saját szerkesztés a MKEH adatai alapján, 2013.

A mezőgazdaság finanszírozásában aktívan közreműködő tagok a garancia intézmények, hiszen fedezethiány esetén a garancia jelenti a biztosítékot a hitel nyújtásához. Hazánkban, az Agrár-Vállalkozási Hitelgarancia Alapítvány az elsődleges

kezeségvállaló intézmény a mezőgazdasági finanszírozásban, mely tulajdonképpen készfizető kezességet nyújt azoknak a mikro, kis - és középvállalkozóknak, amelyek mezőgazdasági területen működnek vagy tevékenységük a vidéki térséghez kapcsolódik. Az alapítvány 2012-ben összesen 3582 db ügylethez nyújtott garanciát. (Agrár-Vállalkozási Hitelgarancia Alapítvány, 2013)

1.5 ÉLELMISZERIPAR FINANSZÍROZÁSI SAJÁTOSSÁGAI

Annak ellenére, hogy az élelmiszeripar az élelmiszer ellátási lánc központi eleme, fejlettsége és tőkeellátottsága nincs összhangban szerepkörének jelentőségével.

Az élelmiszeripar termelési folyamatban elfoglalt helyzetéből kiindulva elmondható, hogy folyamatosan két szereplő- a nyersanyag beszállítók és a kereskedelmi láncok-ellentétes érdekei között működik. Míg a nyersanyag beszállítók az input anyagokért fellépnek egy bizonyos általában növekedő árigénnyel, addig a kereskedelmi láncok igény szerint inkább csökkentenék a késztermékek árát.

A feldolgozók és a kiskereskedelmi láncok között tehát kiélezett verseny zajlik. Gyenge piaci alkuképességéből adódóan az élelmiszeripar jövedelmezősége, s szereplői által elérhető fedezet nagysága drasztikusan csökken.

A szektor különleges helyzetét az is indokolja, hogy a felhasznált inputok árát nagymértékben meghatározzák a környezeti tényezők is, kiemelten az adott évi időjárás. Ez közvetlenül befolyásolja az átlaghozamokat és közvetetten, a takarmányárakon keresztül érinti az állati termék-előállítás önköltségét.

Jellemző, hogy magyar fogyasztók a csökkenő fizetőképes kereslet következtében egyre árérzékenyebbek, így a kereslet az olcsóbb tömegtermékek felé tolódik.

Az ágazati folyamatok kedvezőtlen alakulásában az is szerepet játszott, hogy a 2007-2013 közötti 7 éves uniós költségvetési ciklusban érdemi összegek élelmiszeripari fejlesztésre nem álltak rendelkezésre, s a gazdasági fejlesztési programok keretei között az élelmiszeripar a prioritási lista legvégén szerepelt. Az élelmiszeripar helyzetét ennek köszönhetően a korszerűség hiánya, az alacsony termelékenység is nehezíti.

Az ágazat egészéről elmondható, hogy általában alultőkésített. A fejlesztésre, korszerűsítésre fordított beruházási támogatás nagysága továbbra is kevés a versenyképesség eléréséhez.

A terményárak és takarmányárak végtermékben történő érvényesítése a nagyarányú áremelkedések miatt rendkívül nehéz. Továbbra is jelentős a multinacionális kereskedelemfüggés, a kereskedelmi láncok különadója nehezíti az indokolt és szükségszerű áremeléseket. (OTP Bank Nyrt. Agrárágazati Igazgatóság, 2013)

1.6 HITELTÍPUSOK

A pénzügyi szolgáltatások rendszerén belül a hitelezés, az aktív bankügyletek kategóriájába tartozik.

Mielőtt a vállalkozások által felvehető hiteltípusokat jellemezném, szükségesnek látom megemlíteni azokat a tulajdonságokat, melyek a szakirodalom szerint hitelképesé tesznek egy vállalkozást.

Tanka Endre kiadványa szerint hitelképesnek az a vállalkozás minősül, amely piaccal rendelkezik, s piacképes terméket állít elő, emellett folyamatos bevételei vannak, jövedelmezően gazdálkodik, fizetési kötelezettségeit határidőre teljesíti, üzleti terve megalapozott, így ezen feltételek megléte a jövőre nézve is valószínűsíthető, továbbá megfelelő biztosítékot tud felajánlani és a bank úgy ítéli meg, hogy a hitelt járulékaival együtt képes lesz a jövőben visszafizetni. (Tanka, 1998)

Mivel dolgozatomban a hitelezéssel foglalkozom, úgy gondolom érdemes megemlítenem a bankhitel és a bankkölcsön fogalma közötti különbséget. Bankhitelről akkor beszélhetünk, ha bank a hitelszerződéssel arra vállal kötelezettséget, hogy a hitelkeretet jutalék ellenében fenntartja a másik szerződő fél részére.

A banki kölcsön esetében az ügyfél a kölcsönszerződés alapján meghatározott összeget vesz fel bankjától, és kötelezettséget vállal arra, hogy visszafizeti azt kamatokkal együtt. (Gyulai et al., 2009)

A bankhitelek többféle szempont szerint osztályozhatók:

Igénybevevők szerint megkülönböztetünk

- Lakossági,
- Vállalati
- közületi és
- bankközi hiteleket.

Lejárat szerint lehet

- Rövid lejáratú
- Középlejáratú és

- hosszú lejáratú hitelnyújtást kell elkülönítenünk.

A hitel tárgya szerint pedig létezik

- beruházási és
- forgóeszköz hitel, mely tovább bontható átmeneti forgóeszköz lekötést finanszírozó rövidlejáratú hitelekre és a tartós forgóeszközlekötést finanszírozó középlejáratú hitelekre.

(Gyulai, 2011)

Dolgozatom témájához kapcsolódóan, csak a vállalati szektor által igényelhető hitelezést mutatom be.

1.6.1 Folyószámlahitelek

A folyószámlahitel általában a ciklikusan keletkező likviditási problémák kezelésére, valamint váratlan kiadások fedezésére szolgál. Lényegét tekintve, a vállalkozó kereskedelmi bankjánál vezetett folyószámlájához kapcsolódó hitelkeret, melynek terhére egy bizonyos összeghatárig az ügyfél „túl költekezhethet”. Lejárata egy év, mely újabb hitelbírálatot követően meghosszabbítható. Ez a hiteltípus azért is előnyös, mert ez jár a legkevesebb kötöttséggel, valamint a banki oldaláról is kisebb a kockázat, mivel a vállalkozás folyószámla vezetésén keresztül megfelelő képet kap tevékenységéről (Rák, 2008).

1.6.2 Éven belüli forgóeszköz hitelek

A forgóeszköz hitel tulajdonképpen nem más, mint az adós jövőbeli árbevételeinek a bank által történő megelőlegezése. Abban az esetben szokták ezt a hiteltípust választani, amikor a vállalkozás megnövekedett forgóeszköz igénye miatt átmeneti forráshiány lép fel. Ennek megfelelően az adós által felvehető hitelt a vállalkozás gazdálkodása és éves árbevétele függvényében szokták meghatározni. NBK

Az ilyen típusú hitel nyújtásakor a bank azt feltételezi, hogy a vállalkozás egy éven belül ki tudja termelni a hitelt s annak kamatait, anélkül, hogy ez veszélyeztetné a vállalkozás további működését.

Alapvetően két típusát különböztetjük meg, a rulírozó forgóeszköz hitelt, valamint az egyszeri forgóeszköz hitelt, vagyis eseti hitelt.

Ha a finanszírozási igény egy éven belül többször is várható, lehetőség van arra, hogy a hitelt rulírozó formában igényeljék. Így mindig a szükséges mértékű összeget tudja biztosítani a vállalkozás számára.

Az egyszeri forgóeszközhitel esetében, a vállalkozó a felvett hitelt csak egyszer hívhatja le, s törlesztését legkésőbb a szerződés szerinti időpontig kell végrehajtania. A hitel ismételt igénybevételére automatikusan nincs lehetősége. (Nemzeti Bankárképző Központ, 2010)

Erre a hiteltípusra példa az Új Magyarország Agrár Forgóeszköz Hitel program, valamint a támogatás-megelőlegező hitelek.

A forgóeszköz hitelek kapcsán érdemes szót ejteni a mezőgazdaságban használt, a közraktárjegy fedezete mellett nyújtott forgóeszközhitelről is. Ebben az agrárvállalkozásnak vagy beszerzést/raktározást/értékesítést végző vállalkozásnak, a betakarított terményt nem szükséges azonnal értékesítenie, hanem a közraktárba történő betárolást követően kivárhatja azt az időpontot, amikor a legjobb árat kaphatja az áruért. A hitel törlesztése lényegében akkor történik, mikor az adósnak árbevétele folyik be. (Kostyál et al., 2000)

1.6.3 Beruházási és fejlesztési hitelek

Két típusa a vállalkozás konkrét hosszú távú beruházásait, fejlesztéseit, projektjeit finanszírozó célhitel, illetve a később képződő forrásainak terhére nyújtott hitel. Míg a forgóeszközhitelt a vállalkozás likviditásproblémáinak áthidalására használja, a beruházási hitellel az üzletmenet fejlesztését, bővítését, több év alatt megtérülő beruházások finanszírozását célozza. Tehát mindig egy beruházási projekthez kapcsolódik, melyről vállalkozásnak olyan részletes üzleti tervet kell készítenie, mely bizonyítja a projekt életképességét. A beruházási hitelek futamideje általában több év. A hosszú lejárat miatt fontos szerepe van, a biztosítékoknak is. Biztosítékként a hitelből megvalósítandó létesítményeket, tehát a beruházás tárgyát is elfogadhatják. (Nemzeti Bankárképző Központ, 2010)

1.6.4 Széchenyi Kártya

Olyan hitelkonstrukció, mely a mikro, kis- és középvállalkozások részére kedvezményes kamatozású, állami támogatásban részesített finanszírozási lehetőséget nyújt. A hitel rulírozó hitelként működik, a kamatot csak az igénybe vett hitel napi állománya után számítja fel a bank. A Széchenyi Kártyát azok a vállalkozások vehetik igénybe, melyek rendelkeznek egy lezárt, naptári évre vonatkozó beszámolóval, vagy egyéni vállalkozás esetén egy teljes naptári évre vonatkozó egyéni vállalkozói működést igazoló személyi jövedelemadó bevallással. (Rák, 2008)

2. ANYAG ÉS MÓDSZER

Ebben a fejezetben bemutatom, az OTP Bank hazánkban betöltött szerepét, jellemzőit, azon belül pedig részletesebben foglalkozom az Agrárágazati Igazgatóság működésével, hitelezésének folyamatával, szervezeti felépítésével. A szövegrész elkészítése leginkább a dolgozókkal való személyes beszélgetések valamint az OTP Bank honlapjának segítségével történt.

Az agrárfinanszírozás jelenlegi helyzetét, struktúráját adatelemzéssel reprezentálom. Az adatgyűjtés során leginkább a Magyar Nemzeti Bank, az Agrárgazdasági Kutató Intézet valamint a Nemzeti Adó és Vámhivatal, weboldalai láttak el hasznos információkkal.

Az Agrárgazdasági Kutató Intézet több kiadványát olvastam és tanulmányoztam. Nagy segítségemre volt, a Szabó Istvánnal az OTP Bank Ügyfélkapcsolati főosztályának igazgatójával, Lovászi Gáborral Termékfejlesztési főosztály főosztályvezetőjével, Lámfalusi Ibolyával az Agrárgazdasági Kutató Intézet Pénzügypolitikai főosztály vezetőjével, illetve Kapronczai Istvánnal, az Agrárgazdasági Kutató Intézet Főigazgatójával készített interjú is.

2.1 Az OTP BANK NYRT. BEMUTATÁSA

Hazánk legnagyobb pénzügyi szolgáltatásokat nyújtó intézménye, az OTP bank évek óta a hazai bankszektor és számos részpiac domináns szereplője.

Kezdetben Országos Takarékpénztár néven állami vállalati formában működött majd 1990-ben alakult részvénytársasággá. A megalakuló Országos Takarékpénztár üzletkörébe sorolták többek között a takarékbetétek gyűjtését, a lakossági folyósámlák vezetését, valamint magánügyfelek részére hitelek folyósítását. Az évek alatt több átalakuláson ment keresztül a bank, melyeket a logók változása is szemléltet (8. ábra).

8. ábra: Az OTP Bank logói a XX. század közepétől napjainkig

Forrás: Saját szerkesztés, 2013.

A kétszintű bankrendszer megalakulásakor az Országos Takarékpénztár és Kereskedelmi Bank Rt. kapta meg a lakossági és önkormányzati szektort.

Napjainkban a hagyományos banki tevékenység mellett széleskörű szolgáltatásait több leányvállalat bevonásával nyújtja a lakosság és az üzleti szféra számára. (Kerekes et al., 2012)

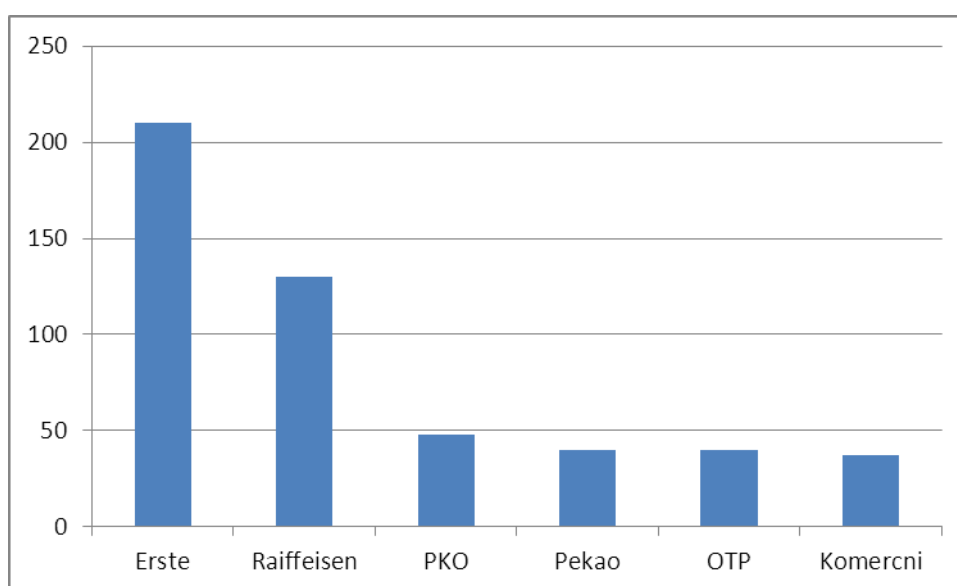
Magyarországon jelenleg mintegy 400 egységből álló fiókhálózata lakóhely közeli ügyintézési lehetőségeket nyújt ügyfeleinek. Univerzális szolgáltatásai kiterjednek a hagyományos banki ügyintézésen át a jelzálogbanki, lakástakarék-pénztári, faktoring-, lízing-, alapkezelési, nyugdíjpénztári és egészségpénztári szolgáltatásokra is (univerzális bank). (OTPbank.hu, 2013)

A 2013 márciusára összehívott közgyűlésének jegyzőkönyvét tanulmányozva elmondható, hogy a bank a válság ellenére is, növekedő eredményeket produkál.

A csoport számviteli eredménye 2012-ben 123 milliárd Ft, ami a korábbi évekhez képest növekedést mutat - 2011-ben 84 milliárd volt. Ennek lehetséges okai, hogy ebben az évben már nem volt nagy goodwill leírás és a devizahitelek végtörlesztése leginkább a 2011-es évet érinti. (Jegyzőkönyv az OTP Bank Nyrt. 2013-as közgyűléséről, 2013)

Az OTP Bank megkérdőjelezhetetlen első helyét mutatja, hogy mérlegfőösszege 2012-ben 10 113 milliárd forint volt, szemben a második legnagyobb kereskedelmi bank 2 470 milliárd Ft-os mérlegfőösszegével.

Ha megvizsgáljuk, hogy a Közép-Európai régióban hogyan alakultak a bankok mérlegfőösszegei, a 9. ábrán látható hogy az OTP Bankot csak az osztrák Erste Group és Raiffeisen Bank International, a lengyel PKO és Pekao bankok előzik meg.

9. ábra: Mérlegfőösszeg 2013. március végén a régiós bankoknál (Mrd Ft)

Forrás: Saját szerkesztés, a Portfolio.hu adatai alapján, 2012.

Nem csak hazánkban, hanem külföldön is képviselteti magát. Külföldi leánybankjai immáron 8 országban léteznek. Terjeszkedését 2002-ben kezdte Szlovákiában, majd a későbbi években további bankvásárlásokra került sor Bulgáriában, Romániában, Horvátországban, Szerbiában, Ukrajnában, Oroszországban és Montenegróban. A külföldi leánybankok gazdasági jelentőségét mutatja, hogy 2012-ben, a társaság eredményéhez 51%-kal járultak hozzá. (OTPbank.hu, 2013)

Míg szektor szinten vállalati hitelezésben általános visszaesés tapasztalható, az OTP Bank vállalati hitelei 9%-kal, az agrárszektorban nyújtott hitelek pedig 13%-kal nőttek. (Jegyzőkönyv az OTP Bank Nyrt. 2013-as közgyűléséről, 2013)

A bankok nettó hitel betét arányának megoszlását vizsgálva, azt figyelhetjük meg, hogy a bank mennyire képes az önálló működésre, azaz a saját betétállománya mennyiben

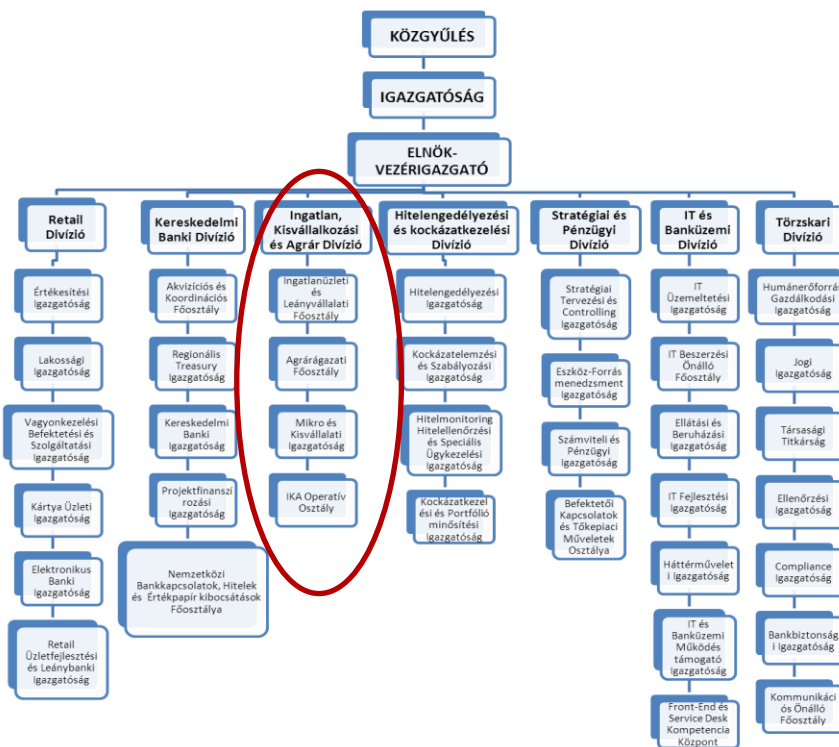
nyújt fedezetet a kihelyezéseire. Minél kisebb ez a ráta, annál inkább tud saját belső forrásokra támaszkodni. Ha szemügyre vesszük a mutató alakulását az OTP Bank. esetében láthatjuk, hogy ez a ráta 94,8% volt 2012-ben. Ez azt is mutatja, hogy a bank rendkívül stabil, nincs kitéve a tőkepiaci mozgásoknak, amit nyilván befolyásolnak a regionális, európai és világgazdasági körülmények. (Jegyzőkönyv az OTP Bank Nyrt. 2013-as közgyűléséről, 2013)

2.2 INGATLAN KISVÁLLALKOZÁSI ÉS AGRÁR DIVÍZIÓ

2010-ben döntött úgy a bank vezetése, hogy változtat a korábbi divízióstruktúrán és a korábbi évekhez képest nagyobb hangsúlyt helyez az agráriummal valamint az ingatlangazdálkodással kapcsolatos kereskedelmi banki tevékenységre.

Az OTP Bank. szervezeti felépítését a 10. ábra szemlélteti, melyen láthatjuk, hogy a divízióon belül négy szervezeti egység működik:

- Ingatlan üzleti és Leányvállalati Főosztály
- Agrárágazati Igazgatóság
- Mikro- és Kisvállalati Igazgatóság
- IKA Operatív osztály.

10. ábra: Az OTB Bank Nyrt. szervezeti felépítése

Forrás: Saját szerkesztés az OTP Bank Szervezeti és Működési Szabályzata alapján, 2013.

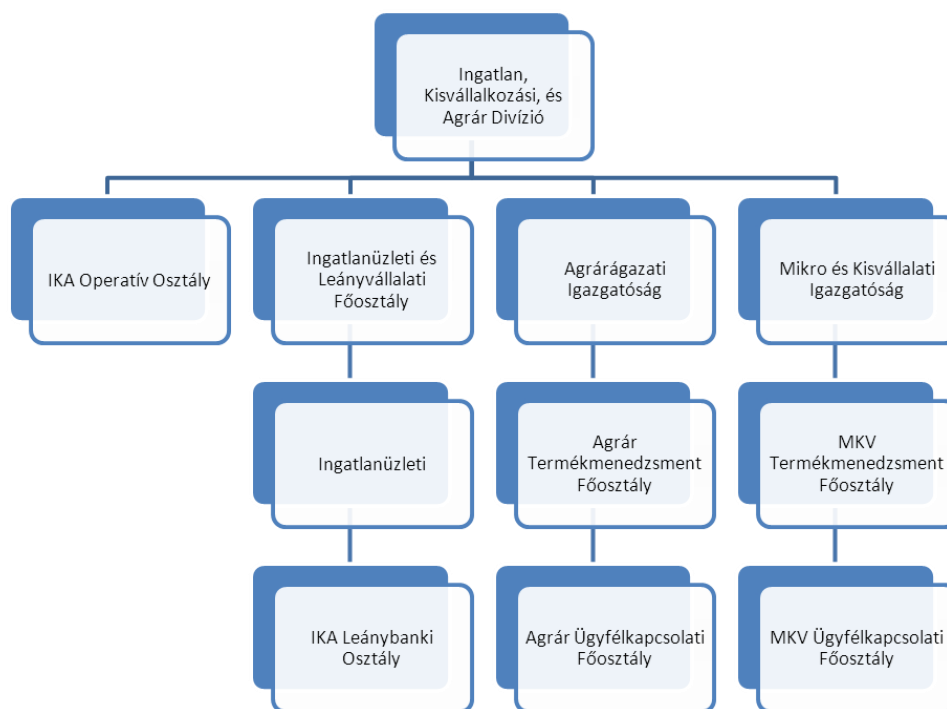
IKA Operatív osztály működése:

Az Ingatlan, Kisvállalkozási és Agrár Divízió Operatív osztályának tevékenysége a banki, leánybanki általános koordinációs és üzemviteli feladatok köré szerveződik. Foglalkozik a Divízió kontrolling tevékenységével, valamint értékesítési adatbázisok, jelentések kialakításával, kampányok támogatásával is. Az osztály ezek mellett bekapcsolódik a banki szintű tervezési feladatokba is.

Ingatlanüzleti és leányvállalati főosztály

Az Ingatlanüzleti és leányvállalati főosztály ahogy azt a 11. ábra is mutatja, két osztályra tagozódik. Ezek egyike az Ingatlanüzleti Osztály melynek feladata az egységes ingatlan-üzleti stratégia (főképp a fedezett ingatlanok esetében) kialakítása, gondozása, összehangolása, lebontása, valamint a szegmens összbanki tevékenységének és leányvállalatainak szakmai irányítása és koordinációja.

IKA Leánybanki Osztály fő feladata közé tartozik a Divízió vezetőjének támogatása a külföldi leánybankoknál a divízióhoz tartozó termékek egységesítésében, szakmai felügyeletében és ennek Divízióon belüli koordinációjában.

11. ábra: Az Ingatlan, Kisvállalkozási, és Agrár Divízió szervezeti felépítése

Forrás: Saját szerkesztés, az OTP Bank Szervezeti és Működési Szabályzata alapján, 2013.

Mikro és kisvállalati igazgatóság működése:

A Mikro- és Kisvállalati Igazgatóság működése leginkább a mikro és kisvállalkozók, valamint a lakóközösségi (társasház) ügyfélkörre koncentrálódik. Hozzá tartozik az előbb felsorolt ügyfélkörök megtartása és bővítése, valamint a szegmens által használt aktív és passzív banki termékek – beleértve az agár ügyfelek sztenderd konstrukcióit is – menedzsmentjének kialakítása. Többek között foglalkozik még a szegmens termékeinek fejlesztésével összefüggő központi és hálózati munkák szakmai irányításával és felügyeletével.

A Retail Divízióval együttműködve végzi a Mikro és Kisvállalkozások adatpiacának fejlesztését, adattárházi elemzések termékfejlesztési, ügyfélkezelési, kommunikációs és értékesítési döntések támogatását, kampányok hatáselemzése céljából. A külföldi leánybankok MKV szakmai működésének, termékstruktúrájuk, illetve a partneri és a kisvállalkozói kapcsolattartói csatorna fejlesztésének támogatása.

2.3 AZ AGRÁRÁGAZATI IGAZGATÓSÁG KIALAKULÁSA, FELADATKÖRE

Mivel dolgozatomban az agrárium finanszírozását vizsgálom az OTP gyakorlatán keresztül, az Agrárágazati Igazgatóság működését mutatom be részletesebben.

Bár a bank elsősorban lakossági bankként él a köztudatban, 2010 óta az Igazgatóság megalakulásával meghatározó szerepet játszik az agrárvállalkozások finanszírozásában is. Mivel az agrárszektor olyan stratégiai ágazatnak tekinti, mely a válságban is jól teljesít, kiemelt szerepet kap a bank üzletpolitikájában.

Az Igazgatóság fő feladatának tekinti, hogy egy agrár-profilú kereskedelmi banki tevékenység keretében az agrárágazati ügyfélkörét megtartsa, valamint versenyképes termékeivel és szolgáltatásaival bővítse ügyfeleinek körét, piaci részesedését. (OTP Bank Nyrt., 2011)

Céljainak megvalósítása érdekében folyamatosan figyelemmel kíséri az ágazatot érintő hatásokat és az ehhez kapcsolódó kormányzati intézkedéseket. Így általánosságban elmondható, hogy a bank a termékportfóliót első sorban a közvetlen ügyfélkapcsolaton keresztül érkező ügyféligenyhez, valamint az ágazati hatásokhoz igazodóan alakítja ki. Termékei megoldást jelenthetnek a mikro- és kisvállalkozások valamint a közép és nagyvállalkozások számára egyaránt.

A forráshoz jutást segítik a kedvezményes feltételekkel kialakított MFB hitelprogramok, illetve Agrár-vállalkozási Hitelgarancia Alapítvány kezesség díjcsökkenésének pozitív hatása, hiszen az érintett vállalkozások a kedvezőbb biztosítéki kondíciók miatt könnyebben vállalják a kezesség bevonását.

Az igazgatóságon belül két főosztály működik.

Az Agrár Ügyfélkapcsolati Főosztály fő feladatköre, hogy az ágazati termék- és ügyfélkörben biztosítsa a referensi értékesítési csatorna hatékony működtetését (értékesítés támogatás, akvizíció).

Komplex kereskedelmi banki szolgáltatást nyújtva, segíti az üzletági termékek értékesítését, miközben kapcsolatot tart a banki és bankcsoporti egyéb értékesítést támogató szervezetekkel.

A bank stratégiájában prioritást élvez az értékesítés támogatás, valamint a jól működő ügyfélkapcsolat-menedzsment is. Ennek keretében az Igazgatóság egyre gyakrabban jelenik meg többek között mezőgazdasági szakkiallításokon, rendezvényeken, hiszen ott nyílik lehetősége minél több személyes kapcsolat kialakítására a mezőgazdaság szereplőivel.

A Marketing Igazgatósággal együttműködve kialakítja az igazgatóság ágazati marketingstratégiájának, valamint a marketing költségvetésének éves tervezését. Ezek mellett foglalkozik az Igazgatóság marketingkommunikációjának koordinálásával.

Az Igazgatóság másik területe, az Agrár Termékmenedzsment Főosztály. Az itt dolgozó kollégák felméri az ágazati üzleti lehetőségeket, melyek segítségével elemzéseket végeznek – mind termék, szolgáltatás és árazás szinteken- és ezek alapján tesznek javaslatokat új termékek kialakítására, illetve a meglévő termékek korszerűsítésére, fejlesztésére.

A termékmenedzsment keretében a társ szakterületekkel együttműködve fejlesztik a termékeket, valamint a hozzájuk kapcsolódó back-office folyamatokat.

A termékfejlesztés során gondot fordítanak arra, hogy olyan konstrukciókat dolgozzanak ki, amelyek igazodnak a változó piaci körülményekhez, illeszkednek az uniós agrártámogatási rendszerbe, valamint figyelembe veszik az ágazatok specialitásait.

A termékfejlesztés keretében a főbb paraméterek mellett a termék árazásának kialakítása is a Főosztály feladata. A termékek és szolgáltatások kondícióit többnyire a bank hirdetményben teszi közzé. A közép- és nagyvállalati, illetve az agrárüzletágban a hirdetménytől eltérő egyedi kondíciók alkalmazására is van lehetőség. Így a Főosztály

felelős az üzletág árazási rendszerének kialakításáért és működtetéséért (egyedi ügylet- és ügyfélárazás) is.

Fontos kiemelni, hogy az Igazgatóság mindkét területe jelentős figyelmet fordít az OTP Csoport külföldi leánybankjai agrártermékeinek fejlesztésére, értékesítésére.

2.4 HITELEZÉS FOLYAMATA

A közép és nagyvállalati ügyfélkör hitelezése a megyei szintű Kereskedelmi Banki Centrumokban történik melyhez támogatást a központban a Kereskedelmi Banki Igazgatóság és az Agrárágazati igazgatóság nyújt.

Az egyedi ügyfélkezelést igénylő közép és nagyvállalati üzletágakban (agrár = AGK szegmens, nem agrár = KNV szegmens) a nemzetközi előírásoknak megfelelően az értékesítési, ügyfélkapcsolati terület koncentráltabb, hatékonyabb működése érdekében a hitelezési folyamaton belül szervezetileg is elkülönítették a hitel-előterjesztéssel, és kockázatkezeléssel kapcsolatos feladatokat.

Ezen hitelügyletek jellemzője az alacsony tranzakciószám valamint a műveletek összetettsége, egyéni felépítése.

Az ügyfelekhez egy ügyfélkapcsolati referens kerül kijelölésre, aki a hitel-előterjesztéstől kezdve a hitelezés folyamatát teljes körűen lebonyolítja.

A folyamat, ahogy azt a 12. ábra is szemlélteti, a hitelkérelem benyújtásával kezdődik. A kérelem befogadására az ún. területi elv szerint, kizárólag az adott ügyfél székhelye szerinti Kereskedelmi Banki Centrum jogosult.

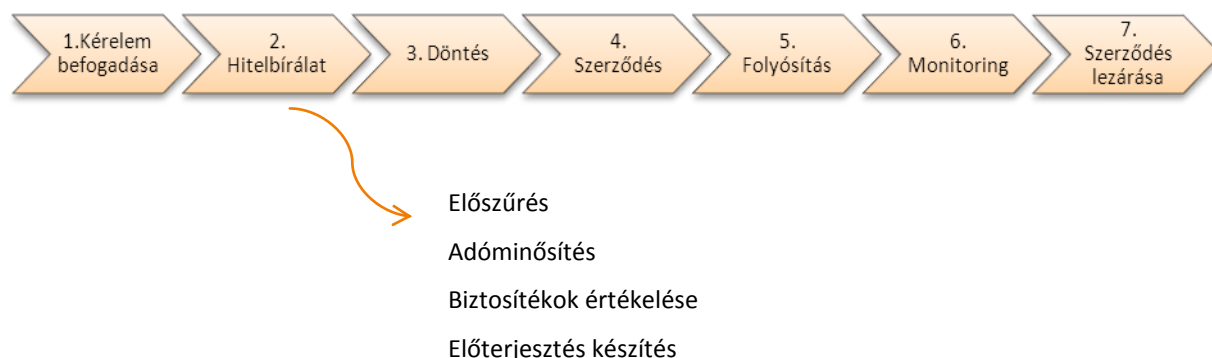
A kérelem beérkezése és vizsgálata után, a profitcentrumok munkatársai hitel-előterjesztést készítenek, amiben többek között szerepel a cég általános bemutatása, ismertetik a jövőbeni üzleti terveit, vizsgálják a cég pénzügyi helyzetét, tőkeellátottságát, fedezettségét, fennálló kötelezettségeit, likviditási helyzetét és az adósságszolgálat teljesítésének forrását, stb. valamint az adós ún. előszűrését követően elvégzik a minősítést.

Megfelelő előszűrés és minősítés után a bank az ügyfél részére ügyféllimitet állapít meg, valamint ekkor történik az ügyféllel folytatott tárgyalások szerint az egyedi hitelkondíciók megállapítása is.

Az egyedi kondíciók egy erre készült ún. „hatásköri mátrix” alapján vagy a Régióban, vagy az üzletági központban (KBI vagy AGI) kerülnek engedélyezésre, majd

különböző kritériumok figyelembevételével (mint például ügyfél jövedelmezőség, az adós minősítés, árbevétel...) kerülnek jóváhagyásra.

Az előterjesztés elkészültével a referens a Szervezeti és Működési Szabályzat szerinti döntési szinteknek megfelelően továbbítja az előterjesztést a döntéshozó részére. Az OTP Bank döntéshozói szintjei:

12. ábra: A hitelezés folyamata

Forrás: Saját szerkesztés, 2013.

Amennyiben a hitelkérelmet jóváhagyják, az ügylet visszakerül a referenshez, s a szerződéskötési feltételek teljesítését követően megtörténik szerződéskötés. A szerződés létrejötte után, a folyósítási feltételek teljesítését követően nyílik meg a hitel folyósításának lehetősége. A hitel folyósítása az ügyfél ún. „lehívó levele” alapján történik.

A folyósítást követően a bank monitoring tevékenysége keretében folyamatosan figyelemmel kíséri az ügyletet, mely objektív gazdasági információkon és viselkedési adatokon alapul. Ennek segítségével időben kiszűrhetőek azok a veszélyre utaló jelek, melyek a banki kockázatvállalás megtérülését fenyegethetik. A monitoring tevékenység alapelve, hogy a kockázatvállalások monitoringját annak a szervezeti egységnek kell ellátnia, amelyik az ügyletet a portfóliójában tartja, vagy a monitoringot is végző hitelszámla-vezető rendszereket kezeli.

A monitoring tevékenység része az ún. „fizetési monitoring”, azaz az adós kamatfizetési és tőketörlesztési kötelezettségének határidőbeli teljesítése. Hátralékos ügylet esetén a késedelem mértékétől függően minősíti a bank az ügyletet (ezek default események).

Ez alapján a negyedéves monitoring alapján vizsgálják, hogy a banknak szükséges-e céltartalékot képeznie.

2.5 HITELKONSTRUKCIÓK

Az OTP Bank agrárvállalkozásoknak nyújtott szolgáltatásait az OTP Agrárágazati Igazgatóság Termékfejlesztési Főosztályának vezetőjével, Lovászi Gáborral folytatott beszélgetésem alapján szeretném bemutatni.

A hiteleket a hitel célja szerint az OTP Bank az alábbi kategóriákba sorolja:

- Folyószámla hitelek
- Forgóeszköz hitelek (éven belüli és éven túli hitelek)
- Beruházási hitelek.

A forgóeszközök közül elsőként, az OTP Zöldkártya hitelkonstrukciót emelte ki.

Ez a termék 2011 áprilisában valóban újdonságnak számított a hitelpiacon, hiszen más bank hitelkonstrukció formájában még nem kínált ilyet ügyfeleinek. Bár előfordul, hogy más bankok egyedi ügyletként kínálják meglévő, kiemelt ügyfelek körében, az OTP Bank termék szinten, széles körben megjelent vele a termékpalettán.

A Zöldkártya hitelkonstrukció lényege, hogy nem csak a tárgyév területalapú (SAPS) támogatását, hanem a következő évi összeget is egyszerre előfinanszírozza a gazdálkodónak. Így hosszabb távú döntéseiben szabadabb mozgásteret kaphat, s erősebb alkupozícióhoz jutnak a szállítókkal szemben. A támogatási időszakot a termék jellegéből adódóan minden évben megújítja, és egy évvel eltolja a finanszírozás lehetőségét. Banki oldalról azért is tekinthető kedvezőnek, mivel az ügyfelet legalább két évre magához tudja kötni számlaforgalommal együtt.

A termék arra is lehetőséget nyújtott, hogy a két éves SAPS támogatás előfinanszírozás mellett a gazdálkodó az Agrár Környezetgazdálkodási Program (AKG) előfinanszírozását is megigényelhesse.

Kockázati feltételei, és a portfólió minősége ugyan kedvezően alakultak, - hiszen nem keletkezett hitelezési veszteség és céltartalék képzés sem –idén üzleti és kockázati okok miatt mégis kikerült a termékből az AKG támogatás előfinanszírozásának lehetősége.

2011-2013 között a terméknek több „alváltozata” is született. 2011-ben például még lehetőséget nyújtott egy harmadik év előfinanszírozására is. Ebben az esetben viszont fedezetként nem a harmadik évi támogatást, hanem az üzletmenetet vette alapul, és ehhez a hitelrészhez már ingatlanfedezetet kellett nyújtani.

A visszamérések és a kontrolling alapján, erre a termékváltozatra alacsony igény mutatkozott, így a második év végén kivezette a piacról. Megtapasztaltuk, hogy az

ügyfeleknek leginkább az az érdekük, hogy tárgyi fedezet nélkül, egyszerű feltételekkel juthassanak támogatásforrás és fedezet mellett hitelhez.

A területalapú (SAPS) és AKG támogatások előfinanszírozása, történhet önállóan, éves szinten vagy, ahogy az előzőekben bemutatam 2 éves formában is (Zöldkártya hitel) is. Az éven belüli forgóeszközök közé sorolandó a közraktár jegy fedezete mellett nyújtott hitel, valamint az Integrátori célú hitel.

Közraktárjegy fedezete melletti hitelezésről is kialakított korábban önálló konstrukciót, ezt mára viszont egy eljárásrend szintű szabályozásra módosított, - mivel tulajdonképpen ez az éven belüli forgóeszköz hitelnek egy olyan változata, melyben a fedezet speciális - s így az eljárásrend a fedezet speciális szabályait és kezelését írja le.

Az OTP Bank további tizennégy mezőgazdasági közvetlen támogatás előfinanszírozását is lehetővé teszi az ügyfelek számára.

Ezek:

- Állatjóléti támogatások (baromfi, sertés)
- Mezőgazdasági területek erdősítése
- Gépek, technológiai berendezések támogatása
- Mezőgazdasági termelők elkülönített cukortámogatásának előfinanszírozás
- Elkülönített zöldség-gyümölcs támogatás
- Anyakecske tartás, Anyajuh tartás „de minimis” támogatása
- A tejtermelőket sújtó különleges hátrányok kezeléséhez kapcsolódó különleges támogatás
- Zöldség, gyümölcs és dohány szerkezetátalakítási (különleges) támogatás
- Iskolagyümölcs-program támogatása
- Tejágazat szerkezetátalakítását kísérő állatjóléti támogatás
- Kedvezőtlen adottságú területek támogatás
- Natura 2000 gyepterületeken történő gazdálkodáshoz nyújtandó kompenzációs támogatás
- Az erdők felújításának csekély összegű (de minimis) támogatása
- Cukorrépa-termelők nemzeti kiegészítő támogatása

Az OTP Bank, mint univerzális bank, minden refinanszírozott forrású hitelkonstrukciót bevezet, adaptál és kínál ügyfeleinek. Így a teljes refinanszírozott termékpaletta megtalálható.

A refinanszírozott hitel esetében a forrást egy külső bank (az OTP Bank esetében jellemzően a Magyar Fejlesztési Bank) szolgáltatja, különböző feltételekkel, de a kockázatot a kereskedelmi bank vállalja s ő szabja meg a hitelezési folyamatot és a fedezeteket is.

Ezek a termékek általában kedvező forrást jelentenek a bank, illetve az ügyfél számára is, hiszen az ügyfél így gyakran olcsóbban jut forráshoz, mintha a bank saját forrását nyújtotta volna. Jellemző, hogy kialakításuk valamivel bonyolultabb, mint a hagyományos (saját banki) termékeké, hiszen a hitelügyletek előkészítése és későbbi monitoringja többletmunkával járnak (több adatszolgáltatás szükséges).

A refinanszírozott termékek közül, némelyik az Európai Unió notifikációs eljárása útján az ún. csoportmentességi támogatási kategóriába sorolandó, melynek állami támogatás tartalma nem terheli az ún. de minimis (azaz csekély összegű) támogatási keretet.

Ez az agrárvállalkozások szempontjából azért érdekes, mivel az EU tagállamokban nagyon korlátozottak a nemzeti támogatási lehetőségek. Ám ha az Unió „notifikál”, valamilyen támogatási jogcímet akkor az ügyfelek adott célra és mértékben megvalósíthatják az előre egyeztetett programjaikat.

Az ún. de minimis támogatás nyilvánvaló hátránya, hogy minél nagyobb egy ügyfél annál gyorsabban kimerítheti a de minimis keret adta korlátot - s a tapasztalatok azt mutatják, hogy nagyon sok agrárügyfélnél a keret kihasználtsága maximumon van. (Az agrár de minimis keret összege 7.500 EUR/3 év.)

A Zöldkártya Hitelprogramon kívül tehát az éven túli forgóeszköz hitelek közé tartozik a refinanszírozott MFB Agrárforgóeszköz Vis Maior Hitelprogram, az Agrár Forgóeszköz Hitel, illetve az MFB TÉSZ Forgóeszköz Hitelprogram. Utóbbi az előzetesen elismert zöldség-gyümölcs termelői csoportok és véglegesen elismert termelői szervezetek tevékenységét támogató forgóeszköz hitel.

A Vis Maior hitelprogram célja pedig az elemi és katasztrófa kárt szenvedett, mezőgazdasági termékek elsődleges előállításával foglalkozó vállalkozások folyamatos termelésének biztosításához, versenyképességük fenntartásához, minőségi termékek előállításához forrás biztosítása.

A felsoroltakon kívül a refinanszírozott termékek körét gazdagítja az MFB Agrárfejlesztési Hitel is mely felhasználható a mezőgazdasági termékek elsődleges előállítása céljából végrehajtott beruházásra, fiatal mezőgazdasági termelők beruházásaira, valamint projekt kiegészítő hitelként is funkcionál az Új Magyarország Vidékfejlesztési

Program pályázatok kiegészítő finanszírozására, valamint a versenyképességet javító infrastruktúra és technológiai fejlesztésekre.

Fontos termék az MFB Agrár Forgóeszköz Hitelprogramja is mivel a kedvező forrás és futamidő mellett még 50%-os (de minimis támogatást terhelő) kamattámogatás is igénybe vehető.

A beruházási hitelek csoportjában emellett a Birtokfejlesztési hitel is megtalálható, melynek kizárólagos célja a termőföld-vásárlás finanszírozása.

A hitel két év türelmi idővel vehető igénybe, így már az első törlesztő részletet is az új terület gazdálkodásának eredményéből lehet finanszírozni. Az OTP Bank a hitelhez jutást azzal is megkönnyítette, hogy az egyszerűsített hitelkérelemhez nem vár el üzleti tervet, sőt, OTP banki számlamúltat sem ír elő.

Létrehozta az integrátorok számára kialakított hitelezés feltételeit. Ezáltal az integrátor szabad forráshoz juthat; valamint állattartó integráció esetén, éven belüli rulírozó konstrukció is igényelhető.

Elsők között vezette be az az OTP Agrár Széchenyi Kártyát, mely az agrárvállalkozások számára kialakított speciális folyószámlahitel. Ez a termék segítséget nyújt az agrárvállalkozásoknak átmeneti likviditási problémáik áthidalásában. A hitel ma már 4 %-os állami kamattámogatással vehető igénybe.

Az OTP Agrár és Vállalkozói Folyószámlahitel abban különbözik a Széchenyi Kártyától, hogy az állam nem támogatja a kamatot, a Széchenyi kártya mögött pedig van kamattámogatás. Ezek tárgyi fedezet nélküli éven belüli folyószámla hitelek, melyek számlaforgalomhoz és bizonyos ügyféllel kapcsolódóan érhetőek el.

Emellett létezik MFB Élelmiszeripari Bankgarancia Program, és most várható, az MFB Élelmiszeripari Forgóeszközhitel Program, melyet azonnal be is vezet, amint meghirdetésre kerül.

A Magyar Nemzeti Bank által meghirdetett Növekedési Hitelprogram jelentős hatást gyakorol a bankszektorok ezen belül az OTP Bank vállalkozói hitelezésének gyakorlatára. Az olcsó forrás (nulla forrásköltség) és a vállalkozások által igénybe vehető alacsony maximális hiteldíj (2,5%), eddig példa nélküli finanszírozási lehetőséget biztosított a vállalkozások számára. A hitel felhasználható volt beruházási célra, forgóeszköz vásárlásra, sőt meglévő hitelek kiváltására is.

A hitelkonstrukciók mellett az OTP Bank kiemelt szabályzatai alapján is lehetséges általános, beruházási, forgóeszköz hiteleket nyújtani, nem önálló egyedi hitelkonstrukciók keretében.

Ezen kiemelt szabályzatok:

- Kockázatvállalási Szabályzat
- Ügyfélminősítési Szabályzat
- Fedezetértékelési Szabályzat
- Hitelezési Kézikönyv

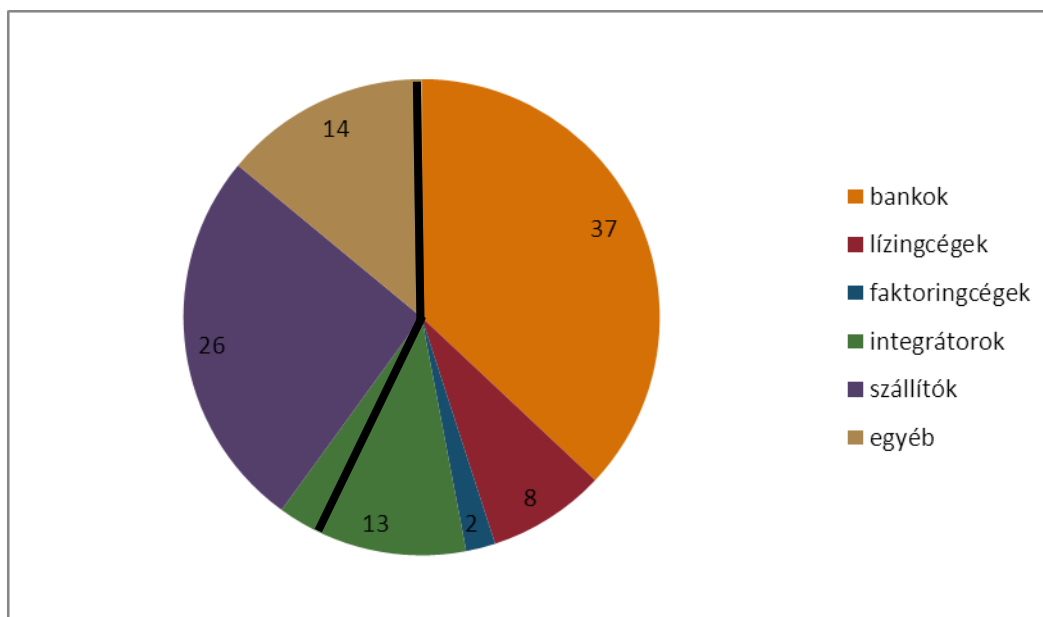
3. A FINANSZÍROZHATÓSÁGOT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK FELTÁRÁSA

Ahhoz, hogy bemutassam a magyar agrárium finanszírozásának struktúráját, s rávilágítsak arra, hogy a jövőbeni változások milyen hatással lehetnek majd a szektor pénzügyi helyzetére, hitelképességére szekunder adatgyűjtést és mélyinterjúkat készítettem.

3.1 ADATELEMZÉS

3.1.1 Finanszírozási piac alakulása

Elsőként fontosnak tartom bemutatni azokat a szereplőket, melyek részt vesznek mezőgazdaságunk finanszírozásában. Ezt szemlélteti a következő 13. ábra, melyen látható, hogy a finanszírozás legnagyobb tételét, a bankok finanszírozása adja 37 %-os részesedéssel.

13. ábra: A mezőgazdaság finanszírozóinak megoszlása

Forrás Saját szerkesztés, az AKI kiadványa alapján, 2010

Fontos megjegyezni, hogy ez az érték valójában sokkal nagyobb az ábrán láthatónál, hiszen ha a közvetett banki finanszírozást is figyelembe vesszük – tehát azt, hogy a többi szereplő finanszírozásán keresztül mekkora a banki részesedés - végső soron több mint 55 százalékos részesedéssel bírnak. Ezt az értéket vonallal jelöltem az ábrán.

A közvetett finanszírozás leginkább a pénzügyi közvetítőkön (lízings- és faktorcégek) valamint részben az integrátorokon keresztül valósul meg.

A mezőgazdaság fontosabb finanszírozói tehát sorrendben a bankok, a szállítók, az integrátorok, a lízingcégek és a faktorcégek.

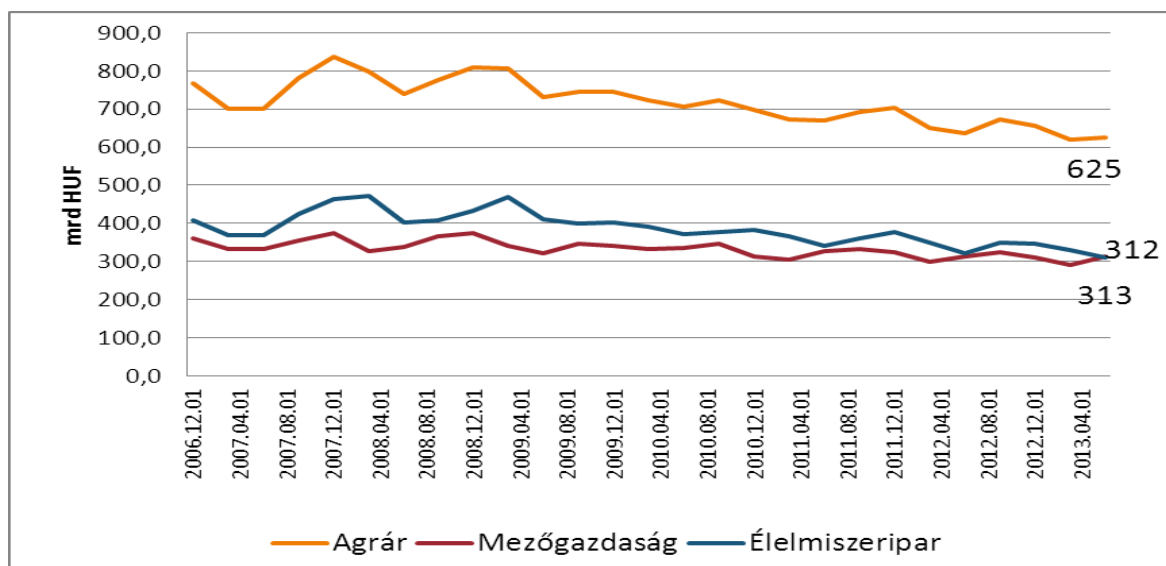
Az integrátori hitelek, a faktoring- és lízingszerződések a közvetett banki finanszírozás csoportjába tartoznak, míg bankon kívüli forrásnak számít például a szállítói fizetési haladék, a vevői előleg, valamint a tagi kölcsön.

A válság következtében a szigorodó banki hitelezési gyakorlat hatására nőtt a bankon kívüli finanszírozási formák, különösen a szállítók és az integrátorok szerepe a mezőgazdaság finanszírozásában (Kemény, 2010).

3.1.2 Az agrárium hitelállományának alakulása

Az ágazat megítélése a finanszírozás szempontjából folyamatosan változó képet mutat. Míg korábban kockázatos ágazatnak tekintették, napjainkra a bankok stratégiai gondolkodása ártértekelődött, s egyre nagyobb lehetőséget látnak az ágazatban.

A teljes 6776,5 milliárd forintos pénzügyi hitelállományból az agrárium teljes kötelezettségállományának szintje 2013 áprilisában 625 milliárd forintot, tehát 9,2%-ot tett ki. Ez az érték szemmel láthatóan nagyobb időintervallumot tekintve csökkenést mutat.

14. ábra. Az agrárium hitelállományának alakulása

Forrás: Saját szerkesztés az MNB adatai alapján, 2013.

A 14. ábrát megvizsgálva látható, hogy a teljes hitelállomány csökkenő tendenciája 2009-től indul meg.

Ez több okra is visszavezethető. Okozhatja az Egyesült Államokból kiinduló 2008-as gazdasági válság hatása, mivel a bankok emiatt szigorúbban vizsgálják a hitelkérelmeket, hitelezési hajlandóságuk alábbhagyott.

Csökkenésében nagyobb jelentősége lehet viszont, a Közös Agrárpolitika által nyújtott támogatásoknak is.

Az ún. SAPS /területalapú/ támogatások csatlakozásunk óta évről-évre növekedtek. Emellett csökkenő irányzatú nemzeti támogatások és (pályázatos) vidékfejlesztési támogatások is segítették a mezőgazdaság finanszírozását. A támogatások növekedésével értelemszerűen csökkent az agrárvállalkozások jelentős körének hiteligénye s évről évre több nyereséget tudtak felhalmozni saját tőkeként.

Az ábrán az is megfigyelhető, hogy a mezőgazdasághoz viszonyítva az élelmiszeripar hitelállománya drasztikusabb csökkenésnek indult.

Ennek a folyamatnak egyik fő oka feltehetően az, hogy a gazdasági mutatók megnehezítik az élelmiszeripar irányába történő finanszírozást. Emellett, mint ahogy dolgozat korábbi részében is bemutattam az ágazat alacsony jövedelmezősége, a gazdasági bizonytalanság, általánosan gyenge élelmiszeripari hitelképességet eredményezhettek s jelentős hatással voltak a beruházási hajlandóságra is..

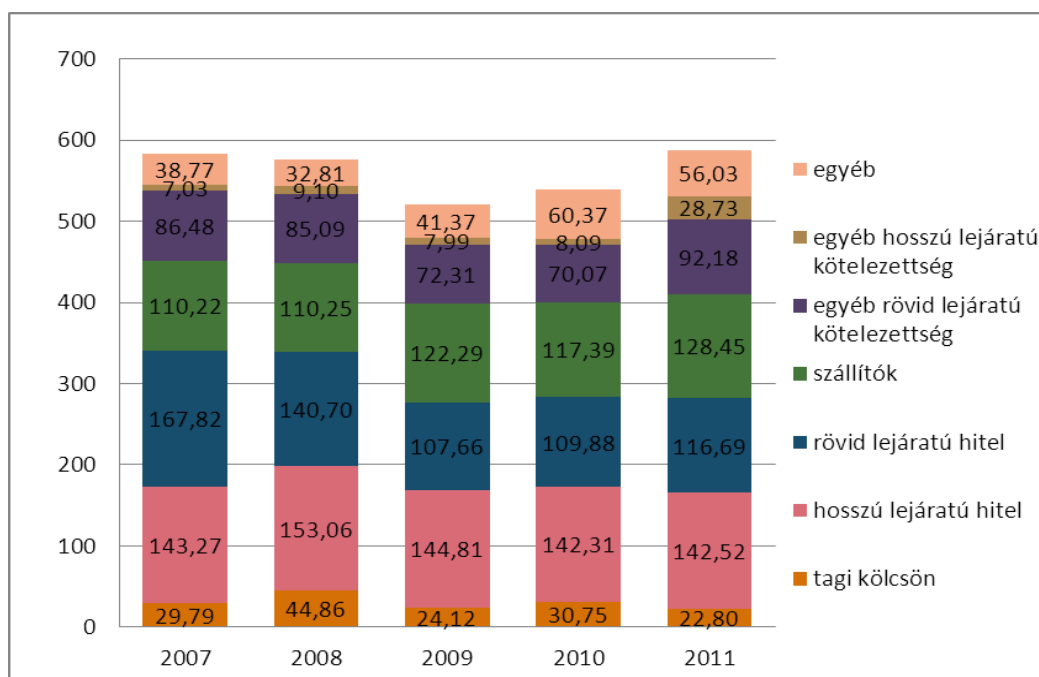
Ebből a piaci környezetből kiindulva feltételezhető, hogy a bizonytalan megtérülés miatt az élelmiszeripari vállalkozások nem mertek belevágni a fejlesztéseikbe, így hiteligénnyel sem léptek fel

A mezőgazdasági társaságok idegentőke-szerkezetét a tizenötödik diagramon ábrázoltam.

Látható, hogy a társas vállalkozók esetében a szállítói finanszírozás aránya évről évre növekedik, mely több okra is visszavezethető.

Egyrészt, a szállítók alapvető érdeke, hogy termékeiket értékesítsék még abban az esetben is, ha fizetési haladékot adnak. Emellett a szállítók által történő finanszírozás a gazdálkodónak is egyszerűbb megoldást jelent, hiszen üzleti és jogi alapon sincs lehetőségük betekinteni olyan mélységben a vállalkozás gazdasági eredményeibe, mint ahogy azt egy kereskedelmi bank tenné.

Abban az esetben, ha egy gazdálkodás veszteséges, alkalmatlanná válik a banki finanszírozás számára. A szállító viszont nagyobb affinitással van a vállalkozások felé, s mivel ő is piaci szereplő, rákényszerül arra, hogy áruját egy esetleges későbbi árbevétel mellett értékesítse.

15. ábra: Az idegentőke-szerkezet változása a társas vállalkozások körében (mrd Ft)

Forrás: Saját szerkesztés az AKI adatai alapján, 2012.

Mivel a szállítók általában nagy tőkeellátottsággal rendelkeznek, képesek akár 60-90 napos fizetési halasztást is engedni a gazdálkodónak. Egy másik lehetőség, hogy a finanszírozásban betöltött szerepük azért is növekedhet, mert kihelyezett termékeik után, egyszerűen még nem kaptak bevételt, s így évről évre növekedik a részesedésük.

Ebben az esetben viszont felvetődik a kérdés, hogy ez idő alatt ki finanszírozza a szállítókat?

3.1.3 A kettős könyvvitelt vezető mezőgazdasági és élelmiszeripari társas vállalkozások mérlegadatainak elemzése

A kettős könyvvitelt vezető társas vállalkozások esetében az évvégi mérlegekből megközelítőleg valós képet kaphatunk a mezőgazdasági és élelmiszeripari vállalkozások anyagi helyzetéről. A második táblázatban szerepelnek ezek az összesített adatok, melyek

esetében fontos kiemelni, hogy egy pillanatnyi helyzetet, egészen pontosan a december 31.-i állapotot tükrözik.

Az adott év december 31.-i összesített adatait a második táblázat tartalmazza, melyet a Nemzeti Adó- és Vámhivatal gyorsjelentései alapján állítottam össze.

A mezőgazdaság mérlegfőösszeg-értékeinek nagyságrendje nem mutat jelentős eltérést az élelmiszeriparhoz viszonyítva. Azokon belül viszont, érdekességeket találhatunk.

Az ágazat helyzetének rendkívül fontos mutatója a saját tőke nagysága, hiszen befolyásolja a vállalkozás jövedelmezőségének megítélését illetve a finanszírozás szempontjából releváns hitelképességet is.

Az eszközökön belül, a legnagyobb értékkel a befektetett eszközök részesednek melyeket, ha összehasonlítunk a saját tőkével megállapítható, hogy a mezőgazdasági vállalkozások esetében a saját tőke összege szinte megegyező értéken van a befektetett eszközök értékével. Gazdaságilag ez azért nem tekinthető előnyösnek, mivel forgóeszközök összegét így értelemszerűen idegen forrásból kell pótolniuk.

Kritikus a helyzet az élelmiszeripari társas vállalkozások esetében, hiszen saját tőkéjük értéke meg sem közelíti befektetett eszközeik nagyságát. Ráadásul összesített mérleg szerinti eredményük, - mely megmutatja, hogy az ágazat mennyire eredményes- a 2010 és 2011-es években is negatív értéket mutat. Az adatok alapján minden tekintetben a mezőgazdaság mutat kedvezőbb képet.

Az ágazat tőkeerősségére, tőkeellátottságára a saját tőke és az összes forrás arányából következtethetünk. A mérleg alapján az élelmiszeripar a mezőgazdasághoz képest nagyobb mértékben eladósodott, hiszen ha a saját tőke arányát a forrásokhoz viszonyítjuk látható, hogy a mezőgazdaság esetében megközelítőleg 1:2 az élelmiszeripar esetében pedig 1:3 az arány.

A tárgyi eszközök mérlegcsoportjában megfigyelhető, hogy a mezőgazdaság értékei ebben az esetben is meghaladták az élelmiszeriparét. Feltételezhetően ez kiemelt támogatottságának köszönhető, mivel képes volt több új termelőeszközt a termelésbe vonni.

Az idegen források esetében a mezőgazdaságban és az élelmiszeriparban egyaránt, a rövid lejáratú kötelezettségek szerepelnek nagyobb aránnyal, valószínűleg az ágazatok magas forgóeszköz szükségletei miatt.

A mezőgazdasági vállalkozások összesített kötelezettsége, tehát az idegen forrás igény 952 458 milliárd forint, míg az élelmiszeriparé 1 188 951 milliárd forint volt 2011-ben. Ez az előző évekhez képest mindvégig növekedő tendenciát mutatott.

A kötelezettségek mérlegfőcsoporton belül a banki hitelállomány 2011 decemberében a Magyar Nemzeti Bank adatai szerint 279,1 milliárd forinttal részesedik a mezőgazdaság esetében, az élelmiszeripar banki hitelállománya pedig 356,6 milliárd forinttal.

A kötelezettségeken belül a szállítói részesedés aránynövekedése a mérleg segítségével is kimutatható mindkét két szektor esetében. A mezőgazdaság állományában a szállítói állomány 2009-ről 2011-re mintegy 35 096 milliárd forint, az élelmiszeriparban pedig 50 373 milliárd forint gyarapodást produkált.

A mérlegelemzés természetesen nem szolgálhat olyan adatokkal, melyek teljeskörű tájékoztatást adnak – ehhez szükség lenne egy összesített eredménykimutatásra és a kiegészítő mellékletekre is– viszont képet ad az ágazatok pénzügyi helyzetéről, s annak összefüggéseiről.

3. táblázat: A kettős könyvvitelt vezető mezőgazdasági és élelmiszeripari vállalkozások összesített mérlegadatai (milliárd Ft)

MEGNEVEZÉS	Mezőgazdaság			Élelmiszeripar		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Eszközök (aktívák)						
A. Befektetett eszközök	1.095.620	1.186.355	1.264.229	823.647	861.845	899.819
I. Immateriális javak	12.295	13.013	11.372	30.625	37.966	38.470
II. Tárgyi eszközök	1.014.651	1.094.919	1.164.879	729.651	761.952	802.884
<i>Beruházások, felújítások</i>	90.079	101.627	125.357	40.504	69.584	88.037
III. Befektetett pénzügyi eszközök	68.673	78.423	87.978	63.371	61.927	58.465
B. Forgóeszközök	706.264	877.376	1.017.032	893.321	922.171	1.012.813
I. Készletek	365.425	357.587	426.271	321.676	323.439	369.923
II. Követelések	326.566	353.456	421.340	492.298	510.714	528.252
<i>Követelések áruszállításból és szolgáltatásból (vevők)</i>	154.133	349.137	176.245	325.898	360.299	330.752
III. Értékpapírok	14.273	17.680	17.721	9.215	5.630	26.977
IV. Pénzeszközök	117.439	148.653	151.700	70.132	82.388	87.661
C. Aktív időbeli elhatárolások	32.082	41.461	52.969	19.552	21.701	25.227
Eszközök összesen	1.951.404	2.105.192	2.334.229	1.736.519	1.805.717	1.937.860
Források (passzívák)						
D. Saját tőke	1.053.362	1.183.209	1.318.586	647.803	667.911	676.340
I. Jegyzett tőke	273.693	290.348	291.717	257.356	243.891	243.784
II. Jegyzett, de még be nem fizetett tőke (-)	-324	-349	-257	-223	-568	-114
III. Tőketartalék	221.244	245.368	261.878	104.219	109.241	123.453
IV. Eredménytartalék	303.649	334.287	354.930	147.590	174.539	180.471
V.-VI. Lekötött és értékelési tartalék	232.325	279.295	299.481	131.098	140.902	147.562
VII. Mérleg szerinti eredmény	22.775	34.259	110.836	7.763	-93.767	-18.816
E. Céltartalékok	3.042	5.298	6.275	11.520	5.908	6.085
F. Kötelezettségek	844.902	864.733	952.458	1.012.208	1.070.536	1.188.951
I. Hátrasorolt kötelezettségek	14.272	16.227	17.980	9.297	9.665	10.982
II. Hosszú lejáratú kötelezettségek	261.631	259.672	281.468	241.017	231.958	263.744
III. Rövid lejáratú kötelezettségek	568.999	588.834	653.010	761.894	828.913	914.225
<i>Kötelezettségek áruszállításból és szolgáltatásból (szállítók)</i>	179.955	193.136	215.051	249.981	270.012	300.354
G. Passzív időbeli elhatárolások	50.099	51.951	56.909	64.988	61.362	66.483
Források összesen	1.951.404	2.105.192	2.334.229	1.736.519	1.805.717	1.937.860

Forrás: Saját Szerkesztés a NAV. adatai alapján, 2013.

3.2 INTERJÚK

Első interjúm alkalmával Kapronczai Istvánnal az Agrárgazdasági Kutató Intézet főigazgatójával, valamint Lámfalusi Ibolyával a Pénzügypolitikai osztály osztályvezetőjével beszélgettem.

Elsőként arra voltam kíváncsi, hogy hogyan véleményezi az agrárszektor tőkeellátottságát, mit gondol mennyire alultőkésített?

A mezőgazdaság általános tőkeellátottsága napjainkban nem mutat rossz helyzetet. A mérlegeredmények, s tesztüzemi eredmények alapján kijelenthető, hogy a vállalkozásoknak folyamatosan nő az adózás előtti eredményük az elmúlt évekhez képest.

A főigazgató szerint a mezőgazdasági vállalkozások jó adósok maradtak, hiszen a 4-5 %-os nemzetgazdasági adatokhoz viszonyítva elenyésző (0,33%), a 90 napnál régebben lejárt hitelek állománya.

Véleménye szerint, a hitelek csökkenő tendenciája a pénzügyi válsággal magyarázható. Az agrárhitelek száma azért mutat visszaesést, mivel a bankok hitelezési készsége is csökkent s jobban kellett mérlegelniük egy-egy hitelügylet esetében, hogy kinek adnak hitelt, s milyen biztosítékokkal.

Hozzátette, hogy a növénytermesztők esetében nem elhanyagolható ráadásul az sem, hogy növekedett bankbetétek állománya, s nincs is szükségük banki hitelre. Mivel pénzügyi helyzetük javult az elmúlt időszakban, képesek kivárni azt az egy-két évet, amíg összegyűlik például egy-egy termelési eszköz ára.

A kritikusabb helyzetet az állattenyésztés mutatja, melyre általános fedezethiány és alacsony jövedelmezőség a jellemző. Emiatt nagyobb kihívást jelent a forrásbiztosítás, főleg a kisvállalkozások esetében. A baromfiágazatban például alig történt fejlesztés, a már említett alacsony jövedelemtermelő képesség valamint az alulértékelt fedezeteik miatt. Az állattenyésztés esetében az ingatlanok jellege miatt ugyanis nem hasznosíthatóak más célra, s emiatt a fedezetként figyelembe vett érték is lényegesen alacsonyabb.

Amikor a szállítói hitelezés aránynövekedéséről kérdeztem, kifejtette, hogy ez tulajdonképpen egy látszólagos vagy valóságos ellentmondás. A szállítók növekedő részaránya is szerepet játszhat a banki hiteligény csökkenésében, vagy éppen ellenkezőleg: amiatt finanszíroznak nagyobb arányban, mert a bankok hitelfolyósítása csökken. Ez viszont, egy negatív képet alakít ki az ágazatról, viszont az is elmondható, hogy a gazdáknak egyszerűen racionálisabb döntés a szállítói finanszírozást igénybe venniük, mivel az egyszerűbb, és olcsóbb is.

A következő témafelvetésem a Zöld Bank kérdéskörére vonatkozott. Arra voltam kíváncsi, hogy az Agrárgazdasági kutató Intézetnek milyen információi vannak arról, hogy nemzetközi viszonylatban mennyire van példa egy ilyen típusú bank működésére.

Nemzetközi viszonylatban nem jellemző ez a konstrukció. A nemzetközi példákat áttekintve azt tapasztalták, hogy kifejezetten Zöld Bank nincsen. Van arra példa, hogy valamelyik kereskedelmi bank jobban felvállalja a mezőgazdasági ágazatot és arra is van példa, hogy az agrártámogatásokat zöld bankon keresztül nyújtják - ez viszont egy állami bank. Az, hogy kifejezetten állami bank felvállalja ilyen feladatokat nem jellemző, de még magán bank sem specializálódik ennyire az agrárágazatra. Tehát a kockázatok szempontjából úgy tűnik, lényegesen előnyösebb az, ha a bank tevékenysége diverzifikált.

Interjúalanyaimmal a földforgalmi törvény hatásairól is beszélgettem. Kapronczai István szerint erről nehéz bármit is jóslni. Az elmondható, hogy küld egy pár üzenetet – jót, rosszat-, de ahhoz, hogy megállapíthassuk valójában hogyan fog funkcionálni, látni kellene a még nem ismert üzemszabályozási és integrációs törvényt illetőleg azokat a kiegészítő jogszabályokat, amelyeket a parlament hoz majd meg az ősz folyamán.

Egyik következménye lehet az, hogy közreműködik a közepes méretű üzemek számának növekedésében, valamint a földforgalom és földhasználat spekulatív elemeinek korlátozásában is. Néhány nagygazdaság a jelenlegi földforgalmi törvény sejtetései szerint, akár meg is szűnhet. A földhasználati korlát bevezetésének hatása viszont nem lesz ennyire drasztikus, hiszen tompítja majd az, hogy a földhaszonbérleti szerződések lejárta elhúzódik.

Ugyanakkor az sem kizárt, hogy a mintagazdaságokról tervezett jogi szabályozás megengedi az 1800 hektáros határ túllépését bizonyos feladatok ellátása érdekében. Mindenesetre a földforgalmazási törvény jelenlegi merev előírásai a „méretfeletti” gazdaságok finanszírozását, főleg hitelezését súlyosan érinthetik.

Kíváncsi voltam interjú alanyaiknak mi a véleménye a mezőgazdaság korosodásának problémájáról, hiszen a vállalkozások körében jelentős és folyamatos a tulajdonosi kör generáció váltása. Gyengítheti ez a közép és hosszú távú beruházásokban és fejlesztésekben való az érdekeltséget s ezáltal a hiteligényt?

A kisebb családi gazdálkodók igyekeznek a legkevesebb hitellel vagy hitel nélkül gazdálkodni, egyszerűen zsigerből félnek a hitelek igénybevétele miatt így ez a probléma náluk nem igazán okozhat gondot. Már csak azért sem, mert szinte láthatatlanok a bank szektor számára.

A társas vállalkozásoknál viszont inkább jellemző, hogy gond az utódlás, hiszen sok olyan több ezer hektáron gazdálkodó nagygazdaság létezik, ahol egy család érdekkörébe tartozik maga a gazdálkodás, s bizony gond az utódlás. Ezeket a gazdaságokat maga ez a családi érdekkör tartja össze, tehát ha nincs olyan tulajdonos család, aki felvállalja mindazt a kapcsolatrendszert, a teljes odaadással való menedzselését a gazdaságnak, akkor ez komoly gondot okozhat. Így ez a probléma a beruházások és fejlesztések esetében is szerepet játszhat.

Szabó Istvánnal készített interjúm első kérdésében arra voltam kíváncsi, hogy ő, mint banki szakember hogyan értékeli az ágazat finanszírozottságát.

Generális változásokra lenne szükség, elsősorban az élelmiszeripar esetében. István véleménye szerint a problémát globálisan kell megvizsgálni, nem kiragadva egy-egy szegmensét. Ahhoz, hogy a finanszírozás fellendüljön, szükség lenne egy olyan versenyképes piaci és szabályozási környezetre, amely ösztönzi a munkát és a termelést, - amely valamilyen szinten kedvezményt biztosít a szektornak például kamattámogatással vissza nem térítendő támogatással-, ami végeredményben magával vonzza a hitelezést is.

Egy mezőgazdasági cég hitelkérelme esetében mennyire nézik a hitelkérelmezők a cég mezőgazdasági sajátosságait?

Az agráros ügyfeleket ugyanazok a bírálók bírálják el, mint bármely más ügyfeleket. Hogy milyen szinten vagy egyáltalán figyelembe veszik-e az ágazati sajátosságokat, az csak a hitelengedélyezőtől függ.

A központi döntésre kerülő ügyek esetében kijelenthető, hogy agráros vénával rendelkező döntéshozó nincsen. Határozott szándékunk, hogy megkülönböztetve ügyfélkörünket, az ágazat specialitásait mind inkább figyelembevevő hitelengedélyezési eljárás és a hozzátartozó kockázatkezelés, szabályozás egyre inkább része legyen az üzletág mindennapjainak.

Következő kérdésemmel arra kerestem a választ, hogy mik azok a kritériumok, melyek hitelképessé tesznek egy vállalkozást?

István nem csak az objektív, hanem a szubjektív tényezőket is fontosnak tartja. Számít, hogy a tulajdonos mennyire elkötelezett a vállalkozása mellett. Hiszen ez determinálja az ő döntéseit is. Ha emocionálisan kötődik a vállalkozásához, nehezebben engedi el egy esetleges bedőlés közeli állapot esetén.

Emellett figyelembe kell venni, azt is, hogy az ügyfél hitele, vagyis a forrás nagy valószínűséggel megtérüljön. Tehát rendelkezzen egy reális üzletmenettel, ne legyen eladósodva, s pénzügyi mutatói (likviditási, stb.) is kedvező képet mutassanak.

Nem utolsó sorban lényeges az is, hogy tervei reálisak legyenek. s hogy az ügyfél képes legyen felmérni a saját helyét a lokális vagy akár országos piacon. Sok esetben tapasztalható, hogy lényegesen kedvezőbb képet festenek az emberek cégükről, mint amilyen az a valóságban.

Kapronczai István Igazgató Úrral történő beszélgetésem után kíváncsi voltam István véleményére is a szállítói finanszírozás részarányának növekedéséről.

Az ágazat struktúráját tekintve pár százalékos változás valóban volt, de ezt marginálisnak tekinthetjük. Igaz, hogy második helyen a szállítók vannak, de azt is meg kell vizsgálni, hogy őket kik finanszírozzák. Finanszírozhatják egyrészt az anyavállalatok, valamint a bankok. Másrészt a szállítóknak elemi érdeke, hogy termékeit megvásárolják, így valamilyen pár százalékkal számolva különböző fizetési határidőket képes adni.

Arra a kérdésemre, hogy szerinte mi lenne az ideális helyzet ahhoz, hogy az agrárium finanszírozható legyen kifejtette, hogy a finanszírozhatóság innen vizsgálva egy okozati dolog, s először a kialakult környezet okait kellene sorba venni.

A mezőgazdaságot és élelmiszeripart nézve jelenleg az egyes ágazatokban nagyarányú a szürke és feketekereskedelem aránya. Ennek egyik lehetséges oka, a 27 százalékos általános forgalmi adó, amely nemzetközi viszonylatban is magas érték, hiszen Lengyelországban például 6 %.

Megoldást jelenthet, ha a gyakorlatban is megnéznénk, hogy mi történne abban az esetben, ha az egyes ágazatok áfáját mi is 6 %-ra csökkentenénk. Természetesen ez együtt járna a költségvetési bevétel csökkenésével, de lennének olyan pozitív hozzáadott értékei például, hogy eltűnnének azok az adócsalások, amelyek megjelentek az utóbbi években. Így nem lenne érdemes a szlovák illetve lengyel termékeket behozni, hanem Magyarországon történhetne ezeknek a termékeknek az előállítása is.

Emellett fontos lenne az is, hogy növekedjen a hazai termékek fogyasztása. Az áfa csökkentésével az élelmiszerek fogyasztási ára is lejjebb menne, s fontos lenne érvényesíteni ezt a csökkenést a kereskedelmi láncokban is. Hiszen a jelenlegi vertikális integrációra elmondható, hogy a termelő és a feldolgozó vállalja a legnagyobb kockázatot. Ha a lánc alsó két pillérén levő termelőnek és feldolgozónak problémái vannak, rögtön az egyszerűbb megoldáshoz nyúl, s külföldről hozza be az árut, csak azért, hogy az ő marzsa biztosítva legyen. A jelenlegi termékpályára jellemző jövedelem eloszlás tehát abszolút nem igazságos.

Istvánt szintén megkérdeztem a Zöld Bank kérdésköréről. Kifejtette, hogy a jelenlegi információk szerint formálódóban van egy integrált takarékszövetkezetekből álló, az FHB

valamint a Posta bevonásával létrejövő mamut konglomerátum melynek szerepe még nem ismert és az sem hogy mivel fog foglalkozni. Az előzetes információk alapján viszont a tevékenysége jelentősen befolyásolhatja a hazai agrárfinanszírozási gyakorlatot.

3.3 KÖZÖS AGRÁRPOLITIKA FINANSZÍROZÁSRA GYAKOROLT HATÁSA

A 2013 szeptemberében megrendezett 76. Országos Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Kiállításon volt szerencsém részt venni az új Közös Agrárpolitika- kihívások és perspektívák című konferencián. A rendezvény fő célja az volt, hogy bemutassa a jelenlevőknek a 2013. június 26-án Brüsszelben a Mezőgazdasági és Halászati Miniszterek ülésén megszületett politikai megállapodást, mely meghatározza majd a 2014-2020 időszak közötti közös agrárpolitikát.

A finanszírozás témaköréből kiindulva a támogatások alakulása került érdeklődésem középpontjába, hiszen ezek indukálhatják a legtöbb fejlesztést az ágazatban – így jelentősen befolyásolhatják a szektor banki hiteligényét is.

Az Európai Unió költségvetése a reform következtében 3,5 százalékkal, ezen belül a KAP forrása 11%-kal csökkent. Magyarország sikerként könyvelheti el, hogy az előző évhez képest 1,9 milliárd euró növekményt kap, melynek eredményeként részaránya 2,4 százalékról 3,2 százalékra emelkedett a 28 tagország között. A támogatások növekedése kétségkívül olyan beruházásokat indíthat el, melyek magukkal vonzhatják a hiteligény növekedését is.

Nem elhanyagolható tény, hogy a reform bevezetését követően tagállami szinten igen heterogén támogatási rendszer alakulhat ki. A reformnak köszönhetően tehát a tagállamoknak döntési jogköre minden eddiginél nagyobb lesz, hiszen gyakorlatilag a nemzeti támogatási boríték 68%-a hazai döntés alapján allokálható.

Az első pillér, tehát a közvetlen kifizetések esetében a jelenlegi SAPS rendszert (Single Area Payment Scheme/ egységes területalapú támogatási rendszer) alkalmazó tagállam az előző ciklushoz képest nagyobb szabadságot kap, hiszen lehetősége van eldönteni azt, hogy melyik évben kíván áttérni az új alaptámogatási rendszerre (vagyis a Basic Payment System-re).

Azok a tagországok, akik viszont már jelenleg is az SPS rendszert (Single Payment Systeme/ egységes támogatási rendszer) használják, 2015-től kötelezően a BPS rendszert kell alkalmazzák, melynek legmarkánsabb jellemzője lesz, hogy a támogatási jogosultságok elválnak a termőföldtől és vagyonértékű, forgalmazható jogokká alakulnak át.

Az átállásig viszont maradhat a jelenlegi területalapú kifizetési rendszer, viszont be kell (illetve lehet) vezetni a közvetlen kifizetéseken belüli új jogcímeket is.

Amennyiben Magyarország úgy dönt, hogy a következő tervezési ciklusban továbbra is a SAPS rendszert alkalmazza, közösségi szinten kötelező elem lesz a fiatal gazda támogatás, melyet az első pillér boríték 2 százalékában, valamint a zöldítés, melyet 30 százalékban maximalizáltak. A BPS bevezetése esetén pedig a nemzeti tartalék is kötelező elem lesz, 3 százalékkal.

Tagállami hatáskörbe tartozik meghatározni azt, hogy a választható elemek esetében mennyi forrást allokál majd a különböző jogcímekre. Az első pillér borítékából a termeléshez kötött támogatásra maximum 15 százalék, a kistermelői támogatásra maximum 10 százalék, az első 30 hektár kiegészítő támogatására maximum 30 százalék, az érzékeny ágazatok támogatására pedig maximum 20 százalék használható fel.

Körültekintő döntést igényel, hogy Magyarország az összesen 65 százalékos választható maximumból ténylegesen mekkora részt kíván majd felhasználni. Ez utóbbiak mértékétől függ ugyanis az, hogy a hektáronkénti alaptámogatás mekkora értéket érhet el a jövőben.

A tagállamok dönthetnek úgy, hogy 2015-ben áttérnek az új alaptámogatási rendszerre vagy választhatnak két lehetőség közül: 2017-ig, vagy 2020-ig meghosszabbítják jelenlegi rendszerük fenntartását.

A 2018-ban való áttérés mellett igen nyomós érv az ún. érzékeny ágazatok (szarvasmarha, juh, kertészet, fehérjenövények) támogatási lehetőségeinek jelentős bővülése, hiszen ebben az esetben a tagállamoknak lehetősége nyílik az érzékeny ágazatok közvetlen támogatási borítékon belüli 20 százalékos támogatására.

Amennyiben a tagország 2020-ig fent tartja a területalapú támogatási rendszerét, a termeléshez kötött támogatások maximális kihasználhatósága, valamint az átmeneti nemzeti támogatások alkalmazásának degresszív lehetősége – ugyanúgy, mint az első opció esetében is – fennmarad, viszont az érzékeny ágazatok 20 százalékos támogatásától elesik.

A nagyobb nemzeti önállóság egyik következménye lehet, hogy az ágazatok eltérő támogatásokban részesülnek majd, így a jövőben a differenciálódás következtében az ágazatok közötti kockázatok is változhatnak.

A vidékfejlesztésre vonatkozó szabályozás még sok bizonytalanságot hordoz magában, viszont a jelenlegi elképzelések szerint a 2007-2013-as tervezési ciklus programjaiból az AKG (vagyis az Agrár-környezetgazdálkodási támogatás), és a KAT (Kedvezőtlen adottságú területek támogatása) elindítható a 2014-es évi költségvetés terhére.

A többi intézkedés a 2007-2013-as költségvetés terhére indítható. Ezekre való tekintettel 2014-re forráshiányt valószínűsítenek, mely újabb kihívások elé állíthatja a banki finanszírozást, s fellendítheti a hitelek iránti igényt is.

A vidékfejlesztési rendszer átalakulásában lényegi változás, hogy a vidékfejlesztési támogatások egy keretbe (a Közös Stratégiai Keretbe) kerülnek a strukturális alapokkal – az önálló vidékfejlesztési program viszont megmarad. A rugalmasság biztosítása érdekében megszűnik a tengelyszerű felosztás és helyüket prioritások veszik át, melyek a következők:

1. Tudás transzfer a mezőgazdaságban és az erdőgazdálkodásban,
2. Mezőgazdaság versenyképessége, üzemek életképessége (beruházások),
3. Élelmiszerlánc-szervezés, kockázatkezelés a mezőgazdaságban,
4. Mezőgazdaságtól és erdőgazdálkodástól függő ökoszisztémák megőrzése, javítása (AKG, Natura, biogazdálkodás, génmegőrzés, stb.),
5. Erőforrás hatékonyság és alacsony szénfelhasználású és szén-dioxid-kibocsátású gazdaságra való áttérés az agrár-élelmiszer és erdőgazdálkodási ágazatokban,
6. A vidéki területek foglalkoztatási és fejlesztési lehetőségeinek kiaknázása.

Nagy mérföldkövet jelent az élelmiszeripar támogatására és fejlesztésére irányuló figyelem. Mint a dolgozat korábbi részeiben is volt róla szó, a Közös Agrárpolitika a versenyszféra részének tekinti az élelmiszeripart, így kiemelt támogatásban nem részesíti. A vidékfejlesztés pillérében viszont sikerült az élelmiszeripar kiemelt fejlesztését is felvetetni a célok közé. Az élelmiszeripari beruházások támogatása a vidékfejlesztési program következő ciklusában lesz meghatározó, mivel a fenntartható erdőgazdálkodás és az élelmiszeripar (élelmiszer-feldolgozás, mezőgazdasági termékek értéknövelése) bekerült a prioritások, illetve a fókuszterületek közé. Ez mind a kisebb élelmiszergyártó üzemek, mind pedig a nagyobbak számára fontos.

Így ezen a területen is megindulhat a felzárkózás, mely a jelenlegi alacsony termelés volumen, jövedelemtermelő potenciál illetve a tőkeellátottság mellett különösen fontos.

A Közös Agrárpolitika második pillérében nagyobb mértékben támaszkodnak majd a versenyképesség javítását szolgáló innovatív pénzügyi eszközökre is (mint például a kamattámogatások, a kedvezményes kamatú hitelek, a kockázati tőke eszközök, valamint a garanciaprogramok). A visszafizetendő támogatás tulajdonképpen olyan tőkejuttatás, melynek csak a kamat része a támogatás, tehát tulajdonképpen egy kamatmentes kölcsönt jelenthet a gazdálkodó számára.

A finanszírozás szempontjából hazánk támogatásainak gyarapodása azért is különösen fontos, mivel növekedésük fellendítheti az ágazat beruházásait valamint fejlesztéseit, melyek az élelmiszeripar esetében a szegényes tőkeellátottság és az egy-két százalékos árbevétel arányos adózás előtti eredmény következtében elengedhetlenné váltak.

A 2014-es év átmeneti év lesz, hiszen a reform 2015-től lép életbe. A közvetlen kifizetések tekintetében a jelenlegi támogatási rendszer marad ebben az évben. Ez az év lehetőséget ad felkészülni a változásokra, melyek a banki szféra számára is új kihívásokat teremthetnek.

A támogatások alakulásához például kell hozzá igazítani a hiteltermékeket, valamint fontos megvizsgálni és ellenőrizni azt is, hogy milyen feltételei lesznek a kifizetéseknek.

A későbbiekben viszont finanszírozási kockázatot jelenthet, ha a támogatások kifizetését több feltételhez kötik. Bonyolultabbá válhat az előfinanszírozás, a kihelyezett összeg ellenőrzése, valamint hogy milyen kockázatokat képes vállalni, s ezt a kockázati kitettséget hogyan képes kezelni.

4. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

Az előző fejezetekben bemutatottakból arra lehet következtetni, hogy a hazai mezőgazdaság és élelmiszeripar finanszírozását számos olyan tényező befolyásolja, melyek igencsak nagy kihívást jelentenek.

Ha az ágazatok gazdasági jellemzőit vizsgáljuk, a szakirodalom feldolgozása és az abszolút számok is egyértelműen alátámasztják azt a megállapítást, hogy a hazai agráriumban általános a tőkeszegénység problémája – különösen az állattenyésztés és élelmiszeripar esetében melyek évek óta nem képesek olyan jelentős jövedelmet kumulálni, hogy finanszírozásukat biztonságosnak lehessen nevezni.

Kedvező agráradottságainkat tehát évtizedek óta nem használjuk megfelelően. Kibocsátásunk, s főleg a realizált jövedelem messze elmarad az EU mérvadó tagországaitól. Így elsődleges célként véleményem szerint, a jövedelmezőség javítását kellene kitűzni.

A hazai makrogazdasági környezet- részben objektív okok (például gazdasági válság), másrészt az élelmiszergazdaság szereplőinek együttműködési hajlandósága, a termékpályák szervezetlensége, így a piacokra, az értékesítési lehetőségekre való ráhatás miatt – nem növekedésbarát.

Nem meglepő tehát, hogy elégtelen az agrárszektorba történő befektetés, ami ennek következtében visszafogja a műszaki fejlesztést, s általában az innovációs folyamatokat. Az agrárium versenyképessége ezáltal nem fejlődik, s a hazai és nemzetközi piacokon teret veszítenek a magyar (főleg feldolgozott) termékek.

Ahhoz, hogy a jövedelmezőség javuljon, - ahogy azt a külkereskedelmi mérleg is mutatta- elsősorban az élelmiszeripari fejlesztéseket kellene előtérbe helyezni, hiszen ebben a szektorban képződik az agrárágazat jelentős hozzáadott értéke.

A jövedelmezőségben az évek során egyfajta jövedelem-asszimetria alakult ki olyan tekintetben, hogy míg a szántóföldi növénytermesztés lassan önfinanszírozóvá válik, az állattenyésztés és élelmiszeripar esetében- alacsony jövedelmezősége és tőkeellátottsága valamint magas eszközigenye miatt- nagyobb igény jelentkezik a külső tőke bevonására.

A növénytermesztés esetében a tartós termelői árnövekedésből, valamint az ökológiai előnyökből adódóan növekedett a jövedelemtermelés, valamint az adózás előtti

eredmény. Így ennek köszönhetően csökkentek a piaci kockázatai. A klimatikus kockázatok viszont még mindig jelentősek, (pl. aszály) melyek kezelése nem megoldott.

Nem úgy, mint az állattenyésztés esetében, melynek korszerűtlen termelési feltételei, a lassú és bizonytalan fejlesztés, korszerűsítés hiánya és a takarmányköltségek drasztikus emelkedése következtében állandósult.

Az agrárium finanszírozását befolyásoló gazdasági tényezőkön kívül másik fontos tényező, az állandóan változó jogszabályi környezet. Az elmúlt évtizedek gyakori jogszabály-módosításaitól való félelem általános befektetői bizonytalanságot eredményez, mely nem csak csökkenti a beruházási és fejlesztési hajlandóságot, hanem hosszútávon jelentős banki kockázatokat jelenthet.

Bár a mezőgazdaság jövedelmezősége az elmúlt két évben növekedett, ezt az eredményét nem a termelési volumen javulása eredményezi.

Köszönhető egyrészt az előállított termékek áremelkedésének illetve annak, hogy nőtt az éves eredményt befolyásoló támogatás is.

A szektor egészében viszont kevés jövedelem marad, mely az agrárvertikum fejlődését jelentősen lassítja. Az agrárium finanszírozásában tehát a saját tőke szerepének kellene erősödnie, melynek feltétele a jövedelemtermelő-képesség helyreállítása, továbbá az, hogy a megtermelt jövedelem a földbérleti díjakon keresztül ne hagyja el az ágazatot. Ennek egyik megoldása lehetne, ha a földbérleti díj nagyságáról hatósági szinten hoznának döntést.

Az interjúkból egyértelműen kiemelhető, hogy az adózás (főleg az általános forgalmi adó) is lényeges befolyásoló tényező, szükségszerű lenne, hogy ez kerüljön arányba a versenytársakéval (pl. Lengyelország, Németország). A szektor hatékonyságát ebből fakadóan negatívan befolyásolja a fekete gazdaság jelentős aránya.

A finanszírozásban egyfajta lehetőségnek tekinthetjük a 2014-2020-ig terjedő új Európai Unió tervezési ciklust.

A támogatások következtében nőhet a hajlandóság a fejlesztésekre, beruházásokra, melyek magukhoz vonzhatják a hiteleket is. Hiszen finanszírozási igény ott keletkezik, ahol fejlesztenek, tehát a Közös Agrárpolitika reformjából adódóan a jövőben nagy szükség lehet a hitel-források bővítésére, s a hagyományos és az ún. innovatív finanszírozási megoldások alkalmazására. Elsősorban a támogatás-előfinanszírozás, a hitel-garancia rendszer, a kamattámogatás és a támogatási hitel forrásainak növelésére. Adott helyzetben – amikor súlyos fejlesztési elmaradások hátráltatják az agribiznissz

növekedését- nem szabad kizárni az állami tőkejuttatás eszközét sem. Ez a lépés különösen az élelmiszeriparban és a vízgazdálkodás területén indokolt.

A legtöbb kereskedelmi bank az agráriumot a biztonságosabb ágazatok közé sorolja, mely annak is köszönhető, hogy a szektort válságállóbbnak, stabilabbnak tartják gazdasági szempontból, így nagyobb hangsúlyt is fektetnek rá.

Fejlődési lehetőséget biztosít emellett a Növekedési Hitelprogram is, melyben az OTP Bank is részt vesz. A program keretében a Magyar Nemzeti Bank 2014. december 31-ig összesen 2000 milliárd forint nulla százalékos kamatozású refinanszírozási hitelt nyújt a bankoknak a kis- és középvállalkozások finanszírozására, amelyért azok továbbra is legfeljebb 2,5 százalékot számolhatnak fel az ügyfeleknek. Véleményem szerint, ez kiugrási pontot jelenthet az agrárium fejlődése számára.

Az OTP Bank óriási előnye, hogy országos – illetve közép-európai – bankhálózattal rendelkezik. Magas szakmai felkészültségét bizonyítja, hogy az agrárium számára külön szakértői csoport alakult az Agrárágazati Igazgatóság keretén belül, mely az ágazatra szabott hitelkonstrukciók megalkotását és értékesítését segítik.

A számos agrártermékkel rendelkező legnagyobb hazai bank, minden típusú agrárhitel-igényt képes kielégíteni, mely teljesen lefedi az agrárgazdaság igényeit. Tőkeerősségéből adódóan megfelelő kockázati feltételek mellett nagyobb kitettséget képes vállalni az egyes ügyeletekben, nincs forrásproblémája.

Bár a különböző tevékenységek kockázati megítélése más és más, elsősorban az ügyfél teljesítményének mutatói határozzák meg a hitelhez jutás feltételeit.

A vállalkozások hitelképességével a szakirodalom és a személyes mélyinterjúk alkalmával is foglalkoztam. Összefoglalva a hitelképességben számít a vállalkozás hosszú távú fenntarthatósága tehát az, hogy a vállalkozás működési és beruházási kiadásai hosszú távon is megtérüljenek és közben napi szinten is folyamatos legyen a likviditás biztosítása. A hosszú távú fenntarthatóság és egyben finanszírozhatóság szempontjából fontos az is, hogy a gazdálkodó elhivatottsága tükröződjön a vállalkozás céljaiban és működésében.

A hitelképesség szempontjából természetesen releváns a korábbi előléte is, hogy üzletmenete mennyire volt kifizetődő és következetes, hatékony, jövedelmező, s legfőképpen a céljai. Ezek mellett az ágazat kockázatait is figyelembe vesszük. Ahhoz, hogy a hitelképesség javuljon, szükség van a vállalkozóbarát környezet kialakítására, szervezettségre, s arra, hogy a feketegazdaság kisebb méreteket öltson hazánkban is.

5. ÖSSZEFOGLALÁS

Magyarország életében vitathatatlan prioritás a gazdasági növekedés beindítása valamint az Unió verseny társakhoz való felzárkózás. Ezen célok megvalósulásához az agrárium is képes hozzájárulni, hiszen az élelmiszeripar mellett a mezőgazdaság is alkalmas a hozzáadott érték, tehát a GDP növelésére. Mind az állam, mind a vállalkozók és mind a bankok közös célja, hogy e globális törekvések megvalósuljanak.

Dolgozatomban az agrárium egyik speciális kérdésével, a finanszírozásával foglalkoztam, melyben a banki szféra szerepére helyeztem a hangsúlyt.

A szakirodalmakkal foglalkozó részben bemutatásra került a magyar agrárium jelenlegi helyzete,- részletesen kitérve az ágazat finanszírozásának sajátosságaira- valamint a vállalkozások által felvehető hiteltípusok illetve azok a kritériumok melyeknek teljesülniük kell ahhoz, hogy hitelképesek legyenek.

Ez a rész megalapozta a további fejezeteket, s elméleti információkat nyújtott a továbbhaladáshoz.

Különböző forrásmunkák egyértelmű véleménye, hogy a mezőgazdaság tőkeigényes ágazat, ráadásul a befektetett tőke hosszú ideig a termelésben van s mivel a termelést és a terméshozamokat döntő mértékben befolyásolják a biológiai-természeti adottságok és az időjárási körülmények, jellemző az árak, a jövedelmek és ebből következően a hozamok évenkénti hullámzása. Ezek a tényezők bevételkiesést és a többlet kiadásokon keresztül likviditási zavarokat is okozhatnak, ráadásul a tőkeszegénység miatt a beruházások döntő része sem eszközölhető kizárólag saját erőből. Így az ágazatnak jelentős külső forrás igénybevételére van szüksége.

A második fejezetben az OTP Bank bemutatása után az Agrárágazati Igazgatóság kialakulásával és feladatkörével foglalkoztam. Mint kiderült 2011-ben egy olyan szakértőgárda alakult a bank szervezetében, mely az agráriumra szabott speciális hitelkonstrukciókat alakít ki, és kínál ügyfeleinek. Ezek után ismertettem, hogy a bank milyen gyakorlaton keresztül valósítja meg az ágazat hitelezését, s milyen típusú termékei vannak.

Az anyag és módszer részben elemeztem az általam összegyűjtött adatokat is, melyek objektíven, számokban is képet adtak az ágazat gazdasági helyzetéről s tükrözték a mezőgazdaság tőkeszegénységét

Az ágazat pénzügyi helyzetének szemléltetéséhez a kettős könyvvitelt vezető vállalkozások elérhető adataiból egy összesített mérleget készítettem mely segítette az élelmiszeripar és mezőgazdaság valós vagyoni helyzetének megítélését.

Kutatásom során lehetőségem nyílt beszélgetni a témában jártas szakértőkkel: Szabó Istvánnal az OTP Agrárágazati Igazgatóságának Igazgatójával, Lovászi Gáborral, az Agrár Termékfejlesztési főosztály főosztályvezetőjével, Lámfalusi Ibolyával a Pénzügypolitikai osztály osztályvezetőjével, valamint Kapronczai Istvánnal az Agrárgazdasági Kutató Intézet főigazgatójával is.

Az ő tapasztalataikat, véleményüket, valamint az egyéb gyűjtött anyagokat felhasználva a Következtetések és Javaslatok című fejezetben kifejtettem dolgozatom konklúzióit.

6. IRODALOMJEGYZÉK

- Bíró, S. (2009). *A földjelzálog-hitelezés intézményrendszere és alkalmazási lehetőségei a magyar mezőgazdaságban*. Gödöllő, Magyarország.
- Gyulai, L., Illés, I., Paróczai, P. & Új, É. S. (2009). *Pénzügyi Ismeretek*. Budapest, Prospektkop Nyomda.
- Gyulai, L. (2011). *Kis- és középvállalkozások üzletfinanszírozása*. Budapest, Saldo kiadó.
- Kapronczai, I. (2011). *A magyar agrárgazdaság az EU csatlakozástól napjainkig*. Budapest: Szaktudás Kiadó.
- Kemény, G. (2010). *A hazai mezőgazdaság finanszírozási csatornái és a pénzügyi válság ezekre gyakorolt hatása*. Budapest, Agrárgazdasági Kutató Intézet.
- Kerekes, G., szerk. (2012). *Magyar Pénzügyi Almanach 2011-2012*. Budapest, Pauker Nyomdaipari Kft.
- Kollega Tarsoly I. szerk. *Magyarország a XX.században. (1996-2000)*. Szekszárd, Babits Kiadó.
- Kostyál, R., Kosztolányi, L., Pintér, J. (2000). *Agrárpénzügyek kézikönyve*. Budapest, KJK_KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft.
- Kovács, G. (2009). *Kockázatok és kockázatkezelés a mezőgazdaságban*. Budapest, Agrárgazdasági Kutató Intézet.
- Központi Statisztikai Hivatal. (2008). *A mezőgazdaság fejlettségének regionális különbségei - változások a rendszerváltástól napjainkig*. Szeged, Xerox Magyarország Kft.
- Magyar Nemzeti Bank. (1998). *A kétszintű bankrendszer tíz éve magyarországon*. Budapest Magyar, G. (2001). *Pénzügyi Navigátor*. Budapest, Invent Kiadó.
- Nemzeti Bankárképző Központ. (2010). *Pénzügyi szolgáltatás közvetítői hatósági vizsgára felkészítő tananyag*. Budapest: OTP Bank Nyrt. Képzésfejlesztési és Oktatási Osztály.
- OTP Bank Nyrt. (2011. október 31.). *Szervezeti és működési szabályzat*. Budapest.
- OTP Bank Nyrt. (2013). *Hitelezési Politika*. Budapest, Magyarország.
- OTP Jelzálogbank. (2013). *OTP Termőföld Értéktérkép 2013*. Budapest, Magyarország: OTP Bank Nyrt.
- Rák, G. (2008). *Amit a vállalkozói hitelekéről tudni kell*. Budapest, Aduprint Kiadó és Nyomda Kft.
- Solt, K. (2006). *Pénzügytan*. Széchenyi István Egyetem, Győr
- Széles, Zs. (2013.). *Pénzügytan jegyzet*. Szent István Egyetem, Gödöllő, Magyarország.
- Tanka, E. (1998). *Agrárgazdasági tanulmányok - Agrárfinanszírozás a fejlett piacgazdaságokban*. Budapest, Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet. Budapest
- Vidékfejlesztési Minisztérium. (2012). *A magyar mezőgazdaság és élelmiszeripar számokban*. 2012. Budapest: OSG KeyComm Kft.
- Vidékfejlesztési Minisztérium. (2013). *Magyarország közép és hosszútávú élelmiszeripari fejlesztési stratégiája (2014-2020)*. Budapest.
- Villányi, L., & Vasa, L. (2007). *Agrárgazdaságtan*. Budapest: Szaktudás Kiadó Ház Budapest

Internetes források:

- Agrár-Vállalkozási Hitelgarancia Alapítvány. (2013). (letöltve: 2013. 09 15), forrás: <http://www.avhga.hu/>
- J/9230. számú jelentés az agrárgazdaság 2011. évi helyzetéről. (letöltve: 2013. augusztus 31.). Forrás: <http://www.parlament.hu/irom39/09230/09230.pdf>
- Jegyzőkönyv az OTP Bank Nyrt. 2013-as közgyűléséről. (2013. április 26). Forrás: OTPbank.hu: https://www.otpbank.hu/static/portal/sw/file/130527_kozgyulesi_jegyzokonyv.pdf
- Központi Statisztikai Hivatal. (2012). *Földhasználat művelési ágak és gazdaságcsoportok szerint, május 31. (1990–)*. (letöltve: 2013. szeptember 2, forrás: KSH.hu: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_omf001a.html
- Magyar Kereskedelmi Engedélyezési Hivatal. (dátum nélkül.). *A közraktározási piac 2012. évi adatai*. (letöltve: 2013. augusztus 1), forrás: http://mkeh.gov.hu/kereskedelmi/kozraktarozas_felugyelet
- Magyar Nemzeti Bank. (2013). *Magyar Nemzeti Bank*. (letöltve: 2013. augusztus 31), forrás: http://www.mnb.hu/A_jegybank/mnbhu_tortenet
- OTPbank.hu. (2013). *Az OTP Csoport története*. (letöltve: 2013. augusztus 13), forrás: <https://www.otpbank.hu/portal/hu/Rolunk/Tortenet>
- OTPbank.hu. (2013). Forrás: OTP Bank Nyrt.: (letöltve 2013 szeptember 15.) <https://www.otpbank.hu/portal/hu/OTPCsoport/OTPBank>